

**Agjencia Kombëtare e Arsimit, Formimit Profesional dhe Kualifikimeve
Sektori i Hartimit të Kurrikulave dhe Materialeve Mbështetëse**

MATERIAL MËSIMOR

Në mbështetje të mësuesve të drejtimit mësimor

SHËRBIME SOCIALE DHE SHËNDETËSORE

Niveli II i KSHK

Ky material mësimor i referohet:

- **Lëndës profesionale: “Bazat e ndërhyrjes sociale”, kl. 11 (L-20-090-18)**

Përgatiti:

Elidona Elezaj

Sadie Gjana

Tiranë, 2023

Tema 1: Ndërhyrja sociale dhe mjedisi social

1.1 Ndërhyrja sociale

Ndërhyrja sociale është veprimi që kërkon të plotësojë mangësitë që paraqet një sistem i caktuar shoqëror.

Ndërhyrja sociale i referohet grupit të politikave dhe detyrave që nga sektori publik apo privat, janë të përqendruara në mbulimin e disa mangësive që mund të paraqesë një sistem i caktuar shoqëror që nuk përmbush objektivat e tij.

Me fjalë të tjera, ai përpiqet të zgjidhë situata në të cilat shoqëria, për arsye të caktuara, paraqet probleme të cilat janë të motivuara nga sistemi aktual shoqëror dhe që gjenerojnë një situatë negative, ose përjashtim social në popullatë.

Le të imagjinojmë një sistem social që nuk mund të garantojë akses në arsim për të gjithë popullsinë e tij. Në këtë problem ndërhyrja sociale kërkon të korrigjojë këtë situatë, duke u përpjekur në këtë mënyrë që sistemi social t'u ofrojë të njëjtat mundësi qytetarëve të territorit, pavarësisht nivelit të të ardhurave të tyre.

Le të imagjinojmë gjithashtu një sistem social që nuk mund të ofrojë akses universal në kujdesin shëndetësor për të gjithë popullsinë e tij. Prandaj, duhet të vendosë plane strategjike, të bazuara në veprime dhe politika publike, për të korrigjuar këtë situatë me ndërhyrje sociale.

Me pak fjalë, një koncept që i referohet atyre detyrave që përpiqen të korrigjojnë shqetësimin e një popullate të caktuar.

1.2 Karakteristikat e ndërhyrjes sociale

Kur një sistem shoqëror ka mangësi që e bëjnë të paplotë, por ai plotësohet me ndërhyrje sociale. Ndër karakteristikat e kësaj ndërhyrjeje duhen theksuar elementet e mëposhtëm:

- Hartimi i një plan veprimi.
- Plani ndiqet, duke e kryer ndërhyrjen në mënyrë formale.
- Duhet të bëhet në mënyrë të organizuar, duke ndjekur strategjinë.
- Strategjia trajtohet nga këndvështrime të ndryshme.
- Qëllimi i tij është të korrigjojë një problem që lidhet me nevojat sociale, të drejtat sociale.
- Qëllimi i tij është përmirësimi i mirëqenies dhe zhvillimi gjithëpërfshirës.
- Kjo ndërhyrje synon të korrigjojë dështimet e tregut.
- Këto dështime të tregut, edhe duke dashur të korrigjohen, mund të çojnë në dështime të qeverisë.

- **Shkaqet e ndërhyrjes sociale**

Ndër shkaqet që parashikojnë ndërhyrjen sociale, më e rëndësishmja është se sistemi shoqëror që vëzhgon territorin nëse ka mangësi që e pengojnë atë të përmbushë objektivat e tij.

Megjithatë, përveç kësaj, duhet të theksohen sa vijon:

- Sistemi social i deficitit.
- Përrjashtim social.
- Mungesa e mundësive.
- Rishpërndarje e keqe e kapitalit dhe pabarazi e lartë ekonomike.
- Varfëria dhe kequshqyerja.
- Konfliktet politike, të cilat çojnë në luftëra.
- Korrupsioni dhe ekonomia informale, që rëndon mbi zhvillimin.

- **Pasojat e ndërhyrjes sociale**

Në të njëjtën mënyrë, kur praktikohet ndërhyrja sociale, ajo paraqet një sërë pasojash që motivohen nga dëshira për të korrigjuar situatën fillestare.

Ndër këto veçohen:

- Përmirësimi i shpërndarjes së kapitalit.
- Reduktimi i përrjashtimit social.
- Reduktimi i pabarazive ekonomike.
- Liria e zgjedhjes dhe mundësive.
- Ulja e korrupsionit.
- Reduktimi i kequshqyerjes dhe zhdukja e varfërisë.
- Akses më i madh në shërbime minimale.

- **Rëndësia e ndërhyrjes sociale**

Siç mund ta shohim, ndërhyrja sociale është një detyrë shumë e rëndësishme në fushën e menaxhimit publik, pasi ajo përpiqet të korrigjojë mangësitë që paraqet ky menaxhim, me veprime të fokusuara në zgjidhjen e këtij problemi. Kjo detyrë që kryhet është e një rëndësie të veçantë, pasi synon të promovojë lirinë dhe mundësitë e barabarta, duke kërkuar zhvillimin, maksimizimin e fitimit, si dhe zhvillimin gjithëpërfshirës dhe mirëqenien e përgjithshme të një territori.

Për këtë arsye, është e rëndësishme të jemi të vetëdijshëm për këto mangësi, duke kërkuar korrigjimin e tyre me politikat publike dhe ato detyra që parashikojnë këto plane strategjike. Epo, në të njëjtën mënyrë që dështimet e tregut mund të shkaktojnë këto mangësi, dështimet e shtetit, ose ajo që mund të konsiderohet dështim nga qeveria në strategjinë e saj, mund të përkeqësojë pikën e fillimit. Prodhimi i asaj që njihet në ekonomi si "efekti i kobrës".

Kur ndërhyet në ekonomi, nëpërmjet ndërhyrjes sociale, për të korrigjuar një situatë të caktuar, duhet të dimë se, zakonisht, problemit i qasemi nga pesë këndvështrime të ndryshme:

- *Tema:* Kush e vuan problemin.
- *Mjedisi:* Terreni ku zhvillohet lënda, i cili nuk ofron mundësi.
- *Organizimi i shërbimit:* Si zhvillim dhe si rrjedhim është i paplotë veprimi shoqëror që përmbush qëllimin e tij.

- *Komuniteti social*: Komuniteti në tërësi, si dhe situata që ata paraqesin.
- *Kuadri politik dhe kuadri institucional*: Politikat e zbatuara nga qeveria, të cilat ndjekin një sërë objektivash.

1.3 Shembull i ndërhyrjes sociale

Një shembull i qartë i ndërhyrjes sociale, përveç atyre të ekspozuara në shëndetësi dhe arsim, do të ishte ai i një territori që nuk mund të garantojë të ardhurat minimale të një popullsie, duke gjeneruar në të keqshqyerje dhe një situatë varfërie.

Për këtë shteti gjeneron politika që synojnë korrigjimin e kësaj situatë, duke i ofruar ndihma dhe ushqime, për t'ç`rrenjosur dhe korrigjuar këtë mangësi sociale.

Siç është thënë më sipër, duhet të themi se kjo ndërhyrje sociale nuk garanton zgjidhjen e problemit, por zakonisht fokusohet në zgjidhjen e problemit.

Mjedisi shoqëror, konteksti shoqëror, konteksti socio-kulturor ose mjedisi, i referohet mjedisit të menjëhershëm fizik dhe shoqëror në të cilin jetojnë njerëzit. Ai përfshin kulturën në të cilën individi është arsimuar dhe institucionet me të cilët bashkëvepron. Ndërveprimi mund të jetë përmes mediave të komunikimit, anonim ose i njëanshëm dhe mund të mos nënkuptojë barazi të statusit shoqëror. Mjedisi shoqëror është një koncept më i gjerë se ai i klasës shoqërore ose rrethit shoqëror.

Mjedisi fizik dhe shoqëror është një faktor përcaktues në plakjen aktive dhe të shëndetshme, duke qenë një faktor qëndror në studimin e gerontologjisë mjedisore.

- **Solidariteti**

Njerëzit me të njëjtin mjedis shoqëror, shpesh zhvillojnë një ndjenjë të solidaritetit shoqëror. Ata kanë tendencë të besojnë dhe ndihmojnë njëri-tjetrin dhe të mblidhen në grupe shoqërore. Ata shpesh do të mendojnë në stile dhe modele të ngjashme, edhe pse përfundimet që arrijnë mund të ndryshojnë.

- **Mjedisi natyror**

Për të pasuruar jetën e tyre, njerëzit kanë përdorur burime natyrore dhe gjatë këtij procesi kanë sjellë shumë ndryshime në mjedisin natyror. Vendbanimet, rrugët, tokat bujqësore, digat dhe shumë gjëra të tjera, janë zhvilluar të gjitha përmes këtij procesi. Të gjithë këta përbërës janë të përfshirë në mjedisin tonë kulturor, duke vlerësuar veçanërisht Erving Goffman natyrën thellësisht shoqërore të mjedisit individual.

- **Milieu/struktura shoqërore**

C. Wright Mills krahasoi mjedisin e vendeve të punës/familjes/lagjes me formacionet më të gjera të strukturës shoqërore, duke nënvizuar veçanërisht një dallim midis "problemeve personale të mjedisit" dhe "krizave publike të strukturës shoqërore".

Emile Durkheim e zgjeroi këndvështrimin e mjedisit shoqëror (*mjedisin social*), duke argumentuar se ai përmbante pritshmëri dhe përfaqësime të brendshme të forcave shoqërore dhe fakteve

shoqërore. "I gjithë mjedisi ynë shoqëror, duket se është i mbushur me forca që ekzistojnë vërtet vetëm në mendjet tona" - përfaqësime kolektive.

- **Fenomenologjia**

Fenomenologët theksojnë dy vizione alternative të shoqërisë, si një kufizim përcaktues (*mjedis*) dhe si një guaskë ushqyese (*ambient*).

Max Scheler bën dallimin midis mjedisit si një botë me vlera, me përvojë dhe mjedisit objektiv shoqëror në të cilin ne vendosim të krijojmë të parën, duke vërejtur se mjedisi shoqëror ose mund të nxisë ose të frenojë krijimin tonë të një mjedisi personal.

- **Kirurgjia sociale**

Pierre Janet e pa neurozën pjesërisht si produkt i mjedisit social të identifikuar të pacientit, familja, rrjeti social, puna etj. Në disa raste ajo që ai e quajti "kirurgji sociale" për të krijuar një mjedis më të shëndetshëm mund të ishte një masë e dobishme. Ide të ngjashme janë marrë që nga psikiatria e komunitetit dhe terapia familjare.

Tema 2: Mirëqenia sociale

2.1 Mirëqenia sociale

Mirëqenia sociale është kënaqësia e përbashkët e një sërë faktorësh, të cilët i përgjigjen cilësisë së jetës së njerëzve në shoqëri.

Mirëqenia sociale është një kusht i arritur. Kjo gjendje shprehet në aspekte të ndryshme të jetës njerëzore në bashkëjetesën shoqërore. Këto aspekte të jetës shoqërore mblidhen, duke vlerësuar nivelin e arritur në përmbushjen e nevojave themelore sociale.

Prandaj, mirëqenia sociale shprehet përmes niveleve të shëndetësisë, arsimit, banimit,

mallrave të konsumit, zhvillimit urban, sigurisë dhe në të gjitha aspektet që lidhen me mjedisin.

- **Si matet mirëqenia sociale në terma ekonomikë?**

Tani, sipas çfarë parametrash ekonomikë mund të matet mirëqenia sociale? Si në kuadrin social ashtu edhe në atë ekonomik, përdoren një sërë variablash që masin gjendjen dhe rritjen e mirëqenies së njerëzve. Variablat kryesorë ekonomikë dhe sociale që matin rritjen e mirëqenies sociale të njerëzve në shoqëri janë si më poshtë:

- Shpërndarja e të ardhurave.
- Shkalla e papunësisë.
- Të ardhurat për frymë.
- Shpenzimet sociale.
- Niveli i konsumit.

- Niveli i shëndetit.
- Niveli i ndotjes.
- Zonat e gjelbra.
- Niveli i varfërisë.
- Niveli i arsimit.
- Liria e qytetarit.
- Sigurimet shoqërore.

Siç mund ta shohim, mirëqenia sociale mund të matet në bazë të një sërë elementesh, të cilat kanë të bëjnë me faktorë të natyrës ekonomike dhe sociale, madje përfshijnë aspekte ekologjike. Sigurisht, faktorët e përmendur më sipër zbulojnë besnikërisht, në një kohë të caktuar, se çfarë niveli të mirëqenies ka kaluar. Shoqëritë përparojnë me kalimin e kohës. Kjo mund të sjellë shumë kënaqësi për anëtarët e saj.

Natyrisht, për të njohur gjendjen e mirëqenies sociale të një komuniteti, në një kohë të caktuar, është e nevojshme të bëhen krahasime me gjendjen e mirëqenies së atij komuniteti në kohët e kaluara.

Studimet ekonomike dhe sociale zbulojnë rritjen ekonomike dhe zhvillimin ekonomik në shoqëri të ndryshme. Për këtë arsye, mund të themi se niveli i mirëqenies së njerëzve është rritur me kalimin e kohës.

Edhe perceptimi që kemi tregon se kjo është rritur shumë nëse mendojmë për një moment për cilësinë dhe sasinë e mallrave dhe shërbimeve në dispozicion të njerëzve për të kënaqur nevojat e tyre. Nëse e krahasojmë me atë të poseduar në kohët e mëparshme, kuptojmë përmirësimin që kemi pasur.

Mirëqenia sociale vjen në lidhje me një proces gjithëpërfshirës të zhvillimit ekonomik. Megjithatë, një rritje ekonomike e verifikuar në shoqëri nuk nënkupton domosdoshmërisht se ka zhvillim ekonomik që reflekton një rritje të nivelit të mirëqenies së njerëzve.

2.2 Roli i shtetit në përmirësimin e mirëqenies sociale

Shteti është subjekti që nëpërmjet politikës së tij ekonomike, luan një rol kyç në përmirësimin dhe rritjen e mirëqenies. Për shembull, krijimi nga shteti i masave politike që synojnë një rishpërndarje më të mirë të të ardhurave. Vetëm me zbatimin efikas të tyre përmirësohet mirëqenia e qytetarëve të një vendi.

Megjithatë, nëse shteti nuk i zbaton mirë këto masa, efekti mund të jetë i kundërt. Kështu, për shembull, korrupsioni pakëson mirëqenien e shoqërisë. E njëjta gjë vlen edhe për alokimet joefikase të burimeve.

Përballë kësaj dileme, ka nga ata që mbështesin tezën që shteti të jetë përgjegjës për përmirësimin e mirëqenies sociale dhe nga ata që mbrojnë kufizimin e aftësisë së shtetit për të ndikuar joefikasitetin e tij.

Çfarë është mirëqenia sociale?

- Mirëqenia sociale është gjendja e personit njerëzor në të cilin funksionimi i duhur i veprimtarisë së tij somatike dhe psikike bëhet i ndjeshëm ndaj tij.

Si i tillë, termi i referohet një gjendje kënaqësie personale, komoditeti që i siguron individit kënaqësi ekonomike, sociale, pune, psikologjike, biologjike etj.

Sidoqoftë, mirëqenia është një gjendje subjektive pasi qenia njerëzore, duke qenë kaq e larmishme dhe e ndryshme, ka mënyra të ndryshme për të perceptuar se çfarë mund të jetë një gjendje e mirëqenies, që do të thotë se ajo që për një person mund të jetë një gjendje e mirëqenies për një tjetër mund të mos jetë, kështu që do të varet nga secili që të dallojë nëse ndihen në një gjendje të dobishme apo jo.

Për shembull, për disa njerëz, shteti i mirëqenies përfaqësohet duke pasur një makinë të mirë, një punë të mirë, veshjen me një markë, pushime të mira, marrëdhënie të mira ndërpersonale dhe familjare, ndër të tjera.

Më në fund, termi mirëqenie shfaqet për herë të parë në shekullin e 16-të për të përcaktuar plotësimin e nevojave fizike, ndërsa në shekullin e 18-të ky term i referohet situatës materiale që lejon plotësimin e nevojave të ekzistencës.

- **Mirëqenia mendore**

Mirëqenia mendore është ekuilibri mendor midis përvojave të brendshme dhe të jashtme. Individu i shëndetshëm, me shëndet mendor, kërkon të jetë mirë në mjedisin e tij shoqëror, të jetojë plot jetën, duke pranuar emocionet e tyre dhe duke menaxhuar lloje të ndryshme të emocioneve.

- **Puna e mirëqenies**

Mirëqenia e punës mund të shihet si shteti i dëshiruar nga individët që përbëjnë një organizatë, duke qenë i ngarkuar me krijimin e projekteve ose programeve të ndryshme që kërkojnë të mbrojnë të drejtat dhe interesat shoqërore të punonjësve.

- **Shteti i mirëqenies**

Shteti i mirëqenies është tërësia e masave ose politikave të zhvilluara nga një qeveri me qëllim ofrimin e mundësive për tu përdorur nga të gjithë qytetarët, siç janë arsimiti, strehimi, ushqimi, ndër shërbimet e tjera.

Tema 3: Grupet në nevojë dhe zbutja e problemeve sociale

3.1 Grupet në nevojë

Llojet e grupeve sociale sipas madhësisë ku një numër i vogël anëtarësh ofron mundësinë e ndikimit të ndërsjellë personal të vazhdueshëm dhe të drejtpërdrejtë. Për këtë arsye nuk ka nevojë për fiksion formal të detyrueshëm të rregullave të institucionalizuara të sjelljes.

Grup i madh social, një bashkësi shoqërore në mënyrë sasiore, e pakufizuar që ka vlera të qëndrueshme, norma sjelljeje dhe mekanizma socio-rregullues (partitë, grupet etnike, organizatat industriale dhe publike).

- **Llojet dhe karakteristikat e grupeve të mëdha shoqërore.**

- **Synimi**, grupe shoqërore që krijohen për të kryer funksione që lidhen me një aktivitet të caktuar. Për shembull, studentët e universitetit mund të konsiderohen si një grup social i synuar zyrtar (qëllimi i anëtarëve të tij është të marrin një arsim).
- **Territoriale**, grupet shoqërore (lokale) formohen në bazë të lidhjeve që janë zhvilluar në bazë të afërsisë me vendbanimin. Sidomos një formë e rëndësishme bashkësia territoriale është etnos, një grup individësh që i përkasin sferës së ndikimit të një shteti dhe të ndërlidhur nga marrëdhënie të veçanta (gjuha e përbashkët, traditat, kultura, si dhe vetëidentifikimi).
- **Shoqëria**, grupi më i madh shoqëror, i cili në tërësi është objekti kryesor i kërkimit teorik ose empirik. Midis grupeve të mëdha, është zakon të veçohen grupe të tilla shoqërore si inteligjenca, punonjësit, përfaqësuesit e mendësisë dhe puna fizike, popullsia urbane dhe rurale.
- **Inteligjenca**, është një grup shoqëror i angazhuar profesionalisht në punë të aftë mendore që kërkon arsim të veçantë (në përfundim, termi "intelektualë" është më i zakonshëm). Ndonjëherë, në literaturë ekziston edhe një interpretim mjaft i gjerë i inteligjencës, duke përfshirë të gjithë punëtorët intelektualë, punonjësit - sekretarët, kontrollorët e bankave etj. Roli i inteligjencës në shoqëri përcaktohet nga kryerja e funksioneve të mëposhtme:
 - mbështetje shkencore, teknike dhe ekonomike e prodhimit material;
 - menaxhimi profesional i prodhimit, shoqërisë në tërësi dhe strukturave të saj individuale;
 - zhvillimi i kulturës shpirtërore, socializimi, sigurimin e shëndetit mendor dhe fizik të popullatës.

Zakonisht, inteligjenca është shkencore, industriale, pedagogjike, kulturore, artistike (përfaqësues të profesioneve krijuese), mjekësore, menaxheriale, ushtarake etj.

Njerëz të punës mendore dhe fizike, të konsideruara si grupe të veçanta shoqërore, dallojnë dukshëm për nga përmbajtja dhe kushtet e punës, për nga arsimimi, kualifikimet dhe nevojat kulturore të përditshme.

Popullsia e qytetit dhe popullsia e fshatit, të cilat mbeten ende llojet kryesore të vendbanimeve njerëzore, ndryshojnë sipas vendbanimit. Dallimet e tyre shprehen në shkallën, përqendrimin e popullsisë, nivelin e zhvillimit të prodhimit, ngopjen me objektet kulturore dhe komunitare, transportin dhe mjetet e komunikimit.

3.2 Psikologjia e grupeve të mëdha shoqërore

Grupet e mëdha janë të organizuara në mënyrë strukturore dhe funksionale. Ato nuk duhet të ngatërrohen me komunitetet masive të tillë si, (të rinjtë, adoleshentët, gratë, burrat, komunitetet komunitetet profesionale). Rregullatorët socio-psikologjikë të jetës së grupeve të mëdha, ndërgjegjen e grupit, zakonet dhe traditat. Një grup i madh karakterizohet nga një përbërje e caktuar mendore, ka një psikologji grupi.

Në secilin grup të madh, formohet një vetëdije grupore (partiake, klasore, kombëtare), një sistem idealesh grupore, orientime vlerash dhe preferencash emocionale. Elemente të veçanta, stereotype të ndërgjegjes kalojnë në sferën e nën ndërgjegjeshme grupore "instinkt klasor". Këta faktorë grupi, ndikojnë ndjeshëm në formimin e korrespondencës personaliteti, përfaqësues tipikë të një klase, partie, kombi etj. Këta individë bëhen bartës të cilësimeve të grupit dhe stereotypeve modeleve të sugjeruara të sjelljes. Masmmedia e grupeve të mëdha formojnë opinionin publik, aspiratat dhe ndjenjat në grup, si dhe kryejnë propagandë, duke inkurajuar anëtarët e grupit për orientime dhe veprime të caktuara vlerash.

Vlera kryesore sociale është e mira publike. E mira publike, prezantuar nga Aristoteli "Politika" konsiston në idenë e drejtësisë, unitetit shoqëror në arritjen e qëllimeve më domethënëse shoqërore që sigurojnë mirëqenien e shoqërisë. Nën sloganin e së mirës publike, u zhvilluan revolucionet e para borgjeze. E mira publike ishte subjekti kryesor i ideologëve të liberalizmit dhe demokracisë.

Në shekujt XIX dhe XX, u zhvillua formula bazë e së mirës publike "E mira e shoqërisë nuk mund të jetë e përbashkët, nëse dikush nuk mbulohet prej saj". Konceptet e "cilësisë së jetës", "standardit të jetesës", "mirëqenies së kombit" (mbrojtja e territorit, organizimi i sigurisë, furnizimi, komunikimi, transporti, shëndetësia, sfera kulturore, arsimit etj).

Shkalla e orientimit social të udhëheqjes politike të shoqërisë, përcaktohet nga fokusi i saj në sigurimin e së mirës publike. Krahas vlerave të përgjithshme shoqërore, ka edhe vlera të grupeve të mëdha shoqërore.

Ndër shumëllojshmërinë e grupeve të mëdha shoqërore, dy prej tyre janë subjekte të procesit historik që janë grupet dhe klasat etnike.

Grup etnik ose etnos (Etnos grek - fis, popull) një bashkësi shoqërore e qëndrueshme që është formuar historikisht në një territor të caktuar, që zotëron tipare të qëndrueshme të kulturës, gjuhës, përbërjes mendore, karakteristikave të sjelljes, vetëdijes për unitetin e saj dhe dallimit nga entitetet e tjera të ngjashme.

Në procesin e zhvillimit historik, grupet etnike mund të humbasin unitetin e territorit, por të ruajnë gjuhën, normat e sjelljes, zakonet dhe kulturën e tyre. Grupet etnike dallohen nga integriteti kulturor, identiteti etnik, baza e së cilës është ideja e origjinës së përbashkët të të gjithë përfaqësuesve të një grupi të caktuar etnik, e përvojës së përbashkët historike të paraardhësve të tyre. Në fazën më të lartë të zhvillimit, shumë grupe etnike formojnë një integritet të qëndrueshëm socio-ekonomik-kombi (lat. natio - popull).

3.3 Fazat e zhvillimit të grupit social

- grup i përhapur (nuk ka aktivitet të përbashkët që bashkon vlerat, interesat, qëllimet);
- grup - shoqatë (fillon të kuptojë të përbashkëtat e vlerave, interesat për zbatimin, të cilat duhet të bashkohen në aktivitete të përbashkëta);

- grup - bashkëpunim (ekziston një qëllim i përbashkët që synon arritjen e tij është një organizatë shoqërore);
- grup - kolektiv (shoqëri në jetën e përbashkët, dhe jo vetëm në punë).

Funksionet e grupit social.

Vendi i socializimit të individit, njohja me vlerat, normat, rregullat shoqërore.

Instrumentale, përcakton vendin dhe format e punës.

Sociale, një ndjenjë e përkatësisë në një komunitet të caktuar shoqëror, mbështetje prej tij. Shoqëria moderne demonstroi një larmi të madhe grupesh shoqërore, e cila është për shkak të shumëllojshmërisë së veçorive, detyrave për të cilat janë formuar këto grupe.

Grupet sociale përfshijnë grupet e synuara, d.m.th grupe të krijuara qëllimisht, i formuar për të zgjidhur një grup të caktuar (beqare) detyrat për të arritur qëllimet. Qëllimet mund të jenë ekonomike (kompani, ekip), kërkimore (instituti kërkimor, laborator), politike (partia, lëvizjet socio-politike), arsimore etj.

Qëllimshmëria e krijimit të këtyre grupeve përcaktojnë, si rregull, më shumë nivel të lartë organizimi dhe i kthen ato në organizim shoqëror, duke pasur karakteristikat e veta, duke theksuar jashtë një gamë të gjerë të bashkësive shoqërore. Me fjalë të tjera, organizimi shoqëror është komuniteti social me veçori specifike.

Organizimi shoqëror është një komunitet i synuar shoqëror, anëtarët e të cilit janë të ndërlidhur në bazë të hierarkisë dhe roleve, qëllimeve, objektivave dhe menaxhimit administrativ.

Organizimi shoqëror karakterizohet nga:

- prania e një qëllimi dhe plani të vetëm të veprimtarisë;
- shpërndarja e funksioneve, roleve dhe përgjegjësisë ndërmjet anëtarëve të saj;
- caktimi i një hierarkie postesh dhe pozicionesh, formimi i një sistemi drejtues;
- menaxhimi i jetës së një organizate shoqërore kryhet nga personel i veçantë menaxherial, administrativ;
- formimi i një rrjeti pozicion-rol, në të cilin secili person zë një vend dhe pozicion të caktuar, është përgjegjës për kryerjen e funksioneve, roleve të specifikuar.

Një shoqatë e tillë gjeneron një efekt të veçantë organizativ ose bashkëpunues, përbërësit e të cilit janë:

- njëkohshmëria e përpjekjeve të shumë anëtarëve të organizatës, duke dhënë një rritje të energjisë;
- përfshirja e individëve në organizatë, e cila i specializon ata për të kryer një funksion specifik; kjo njëmendje e veprimeve të individit rrit edhe energjinë e tij;
- sinkronizimi i veprimeve të njerëzve falë nënsistemit të kontrollit është një burim i fuqishëm i rritjes së energjisë së përgjithshme të organizatës.

Në sociologjinë e huaj dhe vendase, ndarja përdoret gjerësisht në strukturat organizative të organizatave sociale, formale dhe joformale. Në thelb formale qëndron ndarja e punës, e cila

shkakton shfaqjen e pozicioneve me funksione përkatëse, duke u dhënë personave që i zënë një status të caktuar.

Statuset e punës janë të rregulluara në një strukturë hierarkike sipas parimit (të menaxhuar - menaxherë), (vartës - drejtues). Organizata nuk është në gjendje të mbulojë dhe kontrollojë të gjithë shumëllojshmërinë e lidhjeve dhe marrëdhënieve shoqërore. Ajo nuk merr parasysh karakteristikat individuale të njerëzve të përfshirë në të, gjë që çon në depersonalizimin, formalizimin e marrëdhënieve shoqërore.

Anëtarësimi në organizatë i një punonjësi të ri, duke zënë një vend të caktuar në të, fiton statusin e punës me atë standard të sjelljes, që korrespondon me vendin hierarkik të statusit të tij në këtë organizatë. Të gjitha këto standardet dhe udhëzimet nuk varen nga cilësitë personale të punonjësit. Puna e një organizate shoqërore është e standardizuar dhe e formalizuar.

Marrëdhëniet e anëtarëve të një organizate shoqërore të përmbledhura nën mostra, të pavarur nga veçoritë transportuesit e tyre. Kështu, ajo krijon strukturë formale në një organizatë shoqërore. Strukturat formale e bëjnë më të lehtë organizimin. Kanë veti impersonaliteti, paqartësie, duke kufizuar sjelljen e njerëzve, statuset dhe rolet shoqërore.

3.4 Kolektivi i punës si një organizatë shoqërore

Për shumë njerëz, veçanërisht përfaqësues të vendit tonë, është e rëndësishme të sqarohet marrëdhënia midis koncepteve "organizatë shoqërore" dhe "kolektiv", "organizim i punës" dhe "kolektiv i punës". Këto koncepte u përdorën gjerësisht, si në literaturën shkencore, socio-politike ashtu edhe në praktikën e gjerë shoqërore. Konceptet e "kolektivit", "kolektivit të punës" u përdorën gjerësisht nga përfaqësuesit e shkencave sociale. Këtij problemi i kushtohen qindra vepra të sociologëve, filozofëve, ekonomistëve, juristëve, psikologëve.

Ndër grupet e punës, mund të dallohen llojet e mëposhtme:

- prodhimit (ndërtimtarisë, industriale, bujqësore, transportit, logjistikës dhe marketingut etj);
- ekipet e shërbimit (tregti, banim dhe shërbime komunale, transport pasagjerësh për shërbimin e popullatës, huadhënie, sigurime etj);
- menaxheriale (aparartet e organeve shtetërore-administrative, organizatave aksionare dhe publike);
- kolektivë në sferën shpirtërore (në shkencë, arsim, kulturë etj);
- ushtarake.

Përveç ekipeve të përfshira, veprimtaria e punës ka ende grupe jopune (arsimore, sportive (joprofesionale) dhe të tjera, si dhe grupe interesi (turiste, amatore etj).

Sot, kolektivi i punës ka humbur atë që i takon, roli i njësisë bazë të shoqërisë.

Si rezultat i procesit të shkombëtarizimit, korporatizimit etj, shumica e kolektivëve të punës nuk kryejnë më funksione politike, ideologjike dhe shoqërore. Në kushtet e marrjes së një karakteri

borgjez nga marrëdhëniet e prodhimit, është e përshtatshme të quhet shoqata e punëtorëve të një ndërmarrje, organizim shoqëror i një ndërmarrje.

Është bërë i përhapur krijimi i shoqatave mbi baza kontraktuale, ku përfshihen organizata prodhuese, kërkimore, inxhinierike dhe inovative, institucione të arsimit të lartë, entitete shkencore dhe teknike, krijuese dhe të tjera.

Ekzistojnë forma të reja të integritit ekonomik, shkencor, financiar midis subjekteve të shteteve të ndryshme mbi bazën e bashkimit të disa kryeqyteteve ndërkombëtare. Komplekset e përbashkëta ekonomike ndërkombëtare po rriten. Pjesët përbërëse të tyre mbeten pronë e firmave në vende të veçanta, por një kompleks i tillë funksionon në tërësi, për shembull, sistemet ndërkombëtare të energjisë, komplekset e ndërtimit dhe minierave.

Organizimi shoqëror i ndërmarrjes ka një funksion tjetër të rëndësishëm - bashkëpronësinë (për mjetet e prodhimit). Të qenit bashkëpronar real i pronës dhe fitimi në përpjesëtim me efikasitetin e funksionimit të saj dhe madhësinë e pjesës së saj, doli të ishte një biznes tërheqës, por edhe i përgjegjshëm, ndonjëherë i rrezikshëm. Ndërmarrjet e përziera, ku përfshihet kapitali vendas dhe i huaj, kanë edhe veçoritë e tyre specifike në lidhje me pronësinë.

Kushtet aktuale kërkojnë kërkimin dhe zbatimin e formave të reja të jetës së organizimit shoqëror të ndërmarrjes. Në këtë proces, jo vendi i fundit duhet t'i jepet studimit dhe përdorimit të arsenalit më të pasur të zhvillimeve shkencore të sociologjisë botërore, që ka studiuar në detaje organizimin shoqëror të punës si lëndë të jetës shoqërore.

Kohët e fundit janë përdorur gjerësisht konceptet "", "korporatizëm", "korporatë", të cilat vuajnë nga një disavantazh i madh dhe i përhapur për shkencat sociale - paqartësia në interpretim. Më shpesh, një korporatë përkufizohet vetëm si një organizatë që bashkon individë të komuniteteve të shumta - organizata profesionale të llojit të dyqanit. Esnaf, hansa, vëllazëri, kolegji, metier dhe më vonë - korporatë - të gjitha këto janë emrat e shoqatave të ndryshme artizanale dhe tregtare. Evropën mesjetare, i cili i dha fill të ashtuquajturit sistem esnafi, i cili arriti kulmin e tij në fillimin e periudhës së prodhimit të kapitalizmit.

Në korporatën mesjetare u ngritën dhe u zhvilluan ato parime që janë universale në natyrë për organizatën e korporatës si të tillë. Kjo është një shoqatë individësh që ndjekin një interes të përbashkët, një hierarki strikte të pushtetit, shndërrimin e një interesi të përbashkët në një interes të veçantë të majës, një lloj sjelljeje vlerë-rationale të një korporate.

Rënia e sistemit esnafi, e cila filloi në mesjetën e vonë, u zvarrit deri në fund të shekullit të 18-të, fillimi i shekujve të 19-të. Arsytet e kësaj rënieje janë të njohura: esnafi i zejtarisë, duke jetuar në përputhje me parimet e mësipërme, dallohej nga ngurtësia dhe autoritarizmi, ai u përshtat me një punë mjaft të qëndrueshme sipas rendit, e cila nuk kërkonte modifikime të mëdha dhe për këtë arsye ishte joefikase në kushtet e marrëdhënieve të zhvilluara mallrash. E megjithatë është pikërisht në epokën e rënies së punëtorëve që fillon të kuptuarit filozofik, juridik dhe ekonomik të

organizimit të korporatës. Me zhvillimin e ndarjes sociale të punës në kushtet e prodhimit të makinerive, dëshira për bashkim midis njerëzve nuk dobësohet.

- **Grupe të vogla shoqërore**

Grupe të vogla shoqërore (nga 2 deri në 15-20 persona) janë objektet kryesore të kërkimit socio-psikologjik. Kjo formë e grupeve shoqërore është e vogël në përbërje, anëtarët e saj bashkohen në aktivitete të përbashkëta dhe janë, në komunikim personal të drejtpërdrejtë e të qëndrueshëm.

Karakteristikat karakteristike të një grupi të vogël shoqëror janë:

- përbërje e vogël;
- afërsia hapësinore e anëtarëve;
- kohëzgjatja e ekzistencës;
- të përbashkëtat e vlerave të grupit, normave dhe modeleve të sjelljes;
- vullnetarizmi i anëtarësimit në grup;
- kontroll joformal mbi sjelljen e anëtarëve.

Prania e kontaktit të drejtpërdrejtë, ndikon në ndërveprimet brenda grupit, i bën ato më të personifikuara dhe lehtëson identifikimin e "Unë" të individit me "Ne" në të gjithë grupin.

Një shumëllojshmëri grupesh të vogla shoqërore - grupe parësore. Shenja dalluese e këtyre grupeve është kontakti i drejtpërdrejtë, intim, ndërpersonal i anëtarëve të tij, i cili karakterizohet nga një nivel i lartë emocionaliteti.

Këto grupe janë parësore në kuptimin që përmes tyre individët marrin përvojën e parë të unitetit shoqëror. Një shembull i grupeve shoqërore parësore është një familje, një klasë shkolle, një grup studentësh, një grup shokësh, një ekip sportiv etj. Nëpërmjet grupit parësor, individët socializohen, ata zotërojnë modelet e sjelljes, normat shoqërore, vlerat dhe idealet. Prandaj mund të themi se luan rolin e lidhjes parësore midis shoqërisë dhe individit. Nëpërmjet tij, njeriu e kupton përkatësinë e tij në bashkësi të caktuara shoqërore, ku përmes tij ai merr pjesë në jetën e të gjithë shoqërisë.

Një person merr pjesë në jetën publike jo si një individ i izoluar, por si një anëtar i komuniteteve shoqërore, një familje, një shoqëri miqësore, një kolektiv pune, një komb, një klasë etj. Aktivitetet e tij përcaktohen kryesisht nga aktivitetet e atyre grupeve në të cilat ai përfshihet, si dhe nga ndërveprimi brenda grupeve dhe midis grupeve. Prandaj, në sociologji, shoqëria vepron jo vetëm si një abstraksion, por edhe si një grup ose grupe të veçanta shoqërore që janë në një varësi të caktuar nga njëri-tjetri.

Struktura e të gjithë sistemit shoqëror, tërësia e grupeve shoqërore dhe bashkësive shoqërore të ndërlidhura dhe ndërvepruese, si dhe institucionet shoqërore dhe marrëdhëniet ndërmjet tyre, është struktura shoqërore e shoqërisë. Në sociologji, problemi i ndarjes së shoqërisë në grupe (përfshirë kombet, klasat), ndërveprimi i tyre është një nga problemet kryesore dhe është karakteristikë për të gjitha nivelet e kësaj teorie.

Tema 4: Ndërhyrja sociale në komunitet, familje dhe individë

4.1 Ndërhyrja sociale në komunitet, familje dhe individë

Parimet kyçe që formojnë themelet e përjasjes me hapa:

Familja:

- Familjet janë bërthama e rezistencës së një individi. Ka studime të shumta që tregojnë influencën e ambientit të familjes, mënyrën e rritjes së fëmijëve dhe sasinë e dashurisë, kujdesit dhe vëmendjes, në rezistencën e personit ndaj tundimeve negative, si p.sh. bashkimin me grupe terroriste.
- Anëtarët e familjes duhet të shihen si partnerë në sinjalizimin, parandalimin dhe mbrojtjen e individëve që janë në rrezik radikalizimi, si dhe në kontribuimin në sigurinë e shoqërisë.

Mbështetja e familjes:

- Objektivi i punës së familjes duhet të jetë përfshirja, ndërtimi i besimit dhe formimi i marrëdhënieve gjatë një periudhe më të gjatë kohe. Kjo jo vetëm mund të influencojë drejtpërdrejtë në situatën e familjes në mënyrë pozitive, por mund t'i hapë derën personit të rrezikuar, si edhe komunitetit më të gjerë.
- Është e rëndësishme që të merret një përjasje sistemike ndaj familjes, për t'i parë familjet si të tëra dhe dinamikat mes anëtarëve të familjes. Fokusimi vetëm te individi i rrezikuar ose te një prej anëtarëve të familjes, shpesh nuk mjafton për të kuptuar influencat dhe presionet që ekzistojnë dhe formojnë sjelljen e dikujt.
- Mjedisi shoqëror ose komuniteti i familjes ndikojnë gjithashtu te qëndrimet dhe sjellja. Megjithëse synimi i këshillimit është të mbështesë një individ në rrezik, për ta bërë këtë është e rëndësishme të kuptohet konteksti më i gjerë i familjes dhe i komunitetit.
- Për të ofruar mbështetje efikase për familjen, është i rëndësishëm një qëndrim bashkëpunues nga të paktën një pjesë e familjes. Nëse një familje nuk do që të bashkëpunojë ose të marrë mbështetje, do të jetë shumë sfiduese të punohet mbi çështjet shpesh shumë të ndjeshme dhe sfiduese të radikalizimit. Ofrimi me detyrim i mbështetjes për një familje është shumë sfidues dhe ndonjëherë ka efekte të kundërta. Për këtë arsye, ka disa raste kur familja nuk do të jetë faktor lidhës, dhe për të arritur individët e rrezikuar duhet të përdoren lidhje të tjera.
- Përdorni një përjasje sipas pranimi, të paktën për të filluar përfshirjen. Qendra e përjasjes së bazuar te pranimi është që një punonjës familjesh nuk e denoncon ose refuzon perspektivën dhe sjelljen e një familjeje dhe/ose të individit të rrezikuar, por e përdor këtë si pikënisje për përfshirjen. Duke ndërtuar një marrëdhënie të bazuar te mirëbesimi, është e mundur që ngadalë të ndihmohet familja dhe individi në rrezik për të ndryshuar qëndrimet dhe bindjet e tyre. Fokusi prandaj është më shumë te ndërtimi i marrëdhënieve.

- Merrini seriozisht përgjigjet e anëtarëve të familjes, qoftë vetëm për arsye parandaluese. Kjo mund të përfshijë anëtarë të familjes që thonë se vajza e tyre po konvertohet, ose thonë se kanë marrë lajme se fëmija i tyre ka vdekur (edhe nëse nuk ka prova fizike, si p.sh. trup apo certifikatë vdekjeje).

Siguria:

- Vendosja e theksit te siguria, në kombinim me mosbesimin e përgjithshëm mes disa familjeve dhe komuniteteve ndaj autoriteteve, mund të krijojë një spirale negative mosbesimi. Nga perspektiva e mbrojtjes, duhet të ketë një theks te kuptimi i problemeve, por edhe te nevojat që kanë familjet për të kapërcyer këto probleme. Objektivi duhet të jetë që të ndihmohen familjet të zhvillojnë rezistencë afatgjatë ndaj radikalizimit, jo vetëm të zgjidhin situatën aktuale.
- Gjithashtu, vendoset theksi te transparenca ndaj familjes në vend të mbajtjes së sekreteve dhe te puna me familjen në vend që të punohet me çështjen pa përfshirjen e tyre.
- Duhet të theksohet se përfshirja e policisë dhe e shërbimeve të inteligjencës është e nevojshme dhe e rëndësishme. Megjithatë, është po aq i rëndësishëm edhe koordinimi dhe bashkëpunimi mes tyre dhe organizatave ose profesionistëve që fokusohen te parandalimi dhe mirëqenia e familjeve.

4.2 Hapat në ndërhyrjen sociale në komunitet, familje dhe individë

Hapi 1. Identifikimi i një rasti (të mundshëm) radikalizimi brenda familjes

Ka shumë mënyra të ndryshme sesi mund të raportohet te autoritetet dhe/ose profesionistët një rast (i mundshëm) radikalizimi. Ka një gamë të gjerë njerëzish që mund të duan të raportojnë shqetësimet. Në shumë raste këta janë familja ose dikush në rrethin e tyre shoqëror (p.sh. shokët). Por, shqetësimet mund të shprehen edhe nga mësuesit, ata që punojnë me të rinjtë, klubet sportive, organizatat fetare dhe fqinjët. Është e rëndësishme që personat të dinë se ku mund t'i ndajnë shqetësimet e tyre. Përvoja evropiane është se rastet e shqetësimeve raportohen përmes kanaleve të mëposhtme:

- direkt te policia (lokale), qoftë për shkak të shqetësimeve apo të frikës se po ndodh diçka kriminale;
- përmes linjave telefonike të përgjithshme ose speciale, shumë shtete evropiane kanë tashmë linja telefonike 24 orëshe për parandalimin e krimit, por gjithnjë e më shumë (në Holandë, Gjermani, Austri, Francë, Luksemburg) janë gjithashtu në dispozicion linja telefonike të specializuara për personat që kanë shqetësime rreth radikalizimit;
- përmes rrjeteve dhe platformave jozyrtare, si xhamitë, klubet sportive, platformat online;
- përmes profesionistëve të tjerë, siç janë punonjësit socialë dhe ata që punojnë me të rinjtë, mësuesit dhe profesionistët e shëndetit mendor.

Natyra e shqetësimeve të shprehura mund të ndryshojë shumë. Një nënë mund të telefonojë sepse vajza e saj është bërë myslimane dhe do të hajë dhe të vishet sipas traditës islame, një fqinj mund të dallojë simbole ose flamuj specifikë në shtëpinë e fqinjit, një mësues është përballur me nxënës që shprehin ide ekstremiste, një baba mund të dyshojë se i biri dëshiron të udhëtojë jashtë vendit për t'u bashkuar me një grup ekstremist, një anëtar i familjes mund të kontaktojë kur merr lajme se vëllai i tyre (për shembull) ka vdekur në një zonë me konflikt terrorist etj. Secili shqetësim duhet të merret seriozisht dhe të vlerësohet.

Hapi 2. Diskutimi i një praktike veprimi në një kontekst multi-agjenci

Për t'iu përgjigjur në mënyrë të përshtatshme shqetësimeve të ndara, është e rëndësishme që të jetë e gatshme një infrastrukturë për të trajtuar rastet (e reja) të radikalizimit. Në lidhje me mbështetjen për familjet, vendet evropiane si Belgjika, Suedia, Holanda, Mbretëria e Bashkuar, Danimarka dhe Franca kanë të gjitha kontekstet multi agjenci në të cilat vlerësohen dhe diskutohen rastet. Shumë prej këtyre konteksteve janë të organizuara në nivel lokal, sepse shumica e informacionit është e disponueshme në këtë nivel, së bashku me mjetet për t'iu përgjigjur.

Hapi 3. Krijimi i kontaktit me familjen

Pasi të jetë vendosur se kush është në pozicionin më të mirë për të kontaktuar me familjen, forma më e zakonshme e kontaktit është vizita në shtëpi. Përqasja që ndërmerret varet shumë nga niveli i parashikuar i rrezikut. Në situatat e krizës ose ato me rrezikshmëri të lartë, policia mund të shpërthejë derën. Shtëpia mund të kontrollohet për individë apo prova. Kjo shpesh është një përvojë shumë publike dhe traumatizuese për familjet, dhe duhet të organizohet ndjekje nga një punonjës social ose i familjeve.

Hapi 6. Plani i ndërhyrjes. mjetet për të mbështetur familjen

Planet e ndërhyrjes ndryshojnë nga familja në familje. Është e rëndësishme që këto plane të jenë të përshtatura sipas rreziqeve dhe nevojave të familjeve dhe individëve. Profesionistët e mbështetjes së familjeve theksojnë rëndësinë e pasjes së një game ndërhyrjesh në dispozicionin e tyre që të jenë në gjendje të ofrojnë kujdesin dhe mbështetjen më të mirë, si dhe të parandalojnë që radikalizimi të prekë anëtarë të tjerë të familjes.

Në shumë raste, çështjet pragmatike të tilla si, papunësia dhe problemet e strehimit mund të pengojnë ofrimin e ndihmës që një familje të stabilizohet dhe të jetë sërish rezistente dhe e aftë të trajtojë një anëtar të radikalizuar/që po radikalizohet në familje. Bazuar në vlerësimin e nevojave, mund të aplikohen ndërhyrjet pragmatike për t'iu adresuar çështjeve të tjera. Zakonisht, është gjithashtu edhe një prej mënyrave më të lehta për të ndihmuar një familje dhe mund të ndihmojë në ndërtimin e një marrëdhënieje besimi. Shembuj të ndërhyrjeve pragmatike përfshijnë, ndërmjetësimin ndërsa familja lidhet me shërbimet e mirëqenies së të rinjve, shkollat specifike, shoqatat e strehimit, qendrat e punës, klubet sportive ose organizata të tjera sociale, ndërhyrjet në nivel emocional dhe psikologjik.

Hapi 7: Monitorimi i progresit dhe përshtatja me situatën

Pasi të jetë siguruar mbështetja e familjes bazuar në një plan ndërhyrjeje të personalizuar, është e rëndësishme që të ndiqet se si ndikon kjo në jetën e përditshme. Profesionistët e mbështetjes së familjeve tregojnë se mund të jetë detyrë sfiduese të monitorohen ngjarjet dhe çfarë ndodh brenda familjes, veçanërisht kur familja vetë nuk është proaktive për t'ua dhënë këtë informacion. Prandaj është e rëndësishme ruajtja e kontaktit të rregullt. Ndërtimi dhe mirëmbajtja e një marrëdhënieje besimi dhe angazhimi është gjithashtu me rëndësi kyçe për të garantuar zbulimin e efekteve/tendencave negative. Duke qenë se vazhdimësia është shumë e rëndësishme, duhet të garantohet gjithashtu mbështetja e qëndrueshme për familjet (shikoni hapin 10 rreth ndërtimit të kapaciteteve).

Në disa raste, familja mund të dojë të tërhiqet nga plani i ndërhyrjes përpara se të jenë arritur objektivat e rena dakord më herët. Duke qenë se suksesi kushtëzohet nga bashkëpunimi vullnetar i familjes, shpesh këshillohet që të ndiqen dëshirat e familjes, duke u shprehur qartë se ata mund të bashkëpunojnë sërish në çdo moment. Në rastet me rrezikshmëri të lartë, mund të supozohet se do të vazhdojnë kontrollet e sigurisë dhe të mbikëqyrjes.

Hapi 8. Ulja e përfshirjes

Përfshirja zakonisht përfundon kur janë arritur objektivat dhe njëra palë (ofruesi i shërbimit ose anëtarët e familjes) ka besim se familja mund të vazhdojë vetë. Në këtë rast duhet:

- Të përdoret vlerësimi ose monitorimi multi-agjenci, për të vlerësuar nëse janë arritur objektivat e mbështetjes së familjes dhe mbështetja mund të përfundojë.
- Shembujt kanë treguar se caktimi i një afati specifik kohor mund të jetë i dëmshëm për angazhimin;
- aty ku është e mundur, ai duhet të përfundojë natyrshëm dhe jo të diktohet nga kapaciteti dhe burimet.

Duhet të kihet parasysh se në të vërtetë përfshirja mund të mos “përfundojë” asnjëherë. Duhet të ketë gjithmonë një derë të hapur ose një individ të disponueshëm që u jep përgjigje anëtarëve të familjes ose individit të radikalizuar edhe pasi janë arritur objektivat.

Hapi 9: Ndërtimi dhe zhvillimi i kapacitetit të mbështetjes së familjeve

Për të kryer veprimet e kërkuara në hapat 1 deri 9, është e rëndësishme që të ketë një kapacitet mbështetjeje dhe të vazhdohet zhvillimi dhe forcimi i këtij kapaciteti. Sugjerimet e mëposhtme, bazohen në përvojat e mbështetjes së familjeve në disa shtete anëtare të BE-së, dhe mund të ndihmojnë në ndërtimin dhe zhvillimin e kapacitetit efikas për mbështetjen e familjeve.

Politikë bërësit kombëtarë/lokalë dhe punonjësit e administratës kanë një rol të rëndësishëm në krijimin e kushteve që nevojiten për të zhvilluar kapacitetin në këtë fushë:

- të fillojnë punën në formën e një projekti pilot/eksperimenti, në të cilin ka vend për procese prove dhe për të mësuar nga gabimet, si dhe për të mësuar se cili është më efikas në kontekstin kombëtar/lokal;

- të shqyrtohet se cila punë organizative do të funksiononte më mirë në kontekstin kombëtar/ lokal p.sh. brenda policisë ose shërbimeve sociale, si OJQ më vete, si pjesë e një organizate tjetër përkujdesjeje, që tashmë ka përvojë në mbështetjen e familjeve në zona të ndryshme;
- të sigurohet vazhdimësia përmes burimeve (financiare, njerëzore, politike);
- të mbështetet zhvillimi i një rrethi më të gjerë rreth organizatës së mbështetjes së familjeve me të cilin mund të bashkëpunojnë (p.sh. policia, shërbimet sociale, zyra e punësimit, shërbimet e sigurisë, psikologët);
- të garantohet siguria e profesionistëve të mbështetjes së familjes (p.sh. si të punojnë me emrat, adresat e emailit, mbrojtjen e policisë, numrat e telefonit etj.);
- të krijohet një grup me diversitet profesionistësh të mbështetjes së familjeve (meshkuj, femra, sfonde të ndryshme kulturore, aftësi të ndryshme gjuhësore, sfonde të ndryshme profesionale);
- të zhvillohet një strategji komunikimi për të informuar publikun rreth mënyrës se si disponohet mbështetja e familjes për parandalimin e radikalizimit;
- të garantohet angazhimi nga sektori i shëndetit mendor për të ndihmuar profesionistët e mbështetjes së familjeve dhe për të shmangur listat e gjata të pritjes;
- të përfshihen, kur është e mundur, prindërit që kanë pësuar përvoja të ngjashme dhe që duan të ndajnë reflektimet dhe mësimet e nxjerra me të tjerët;
- të shihet legjislacioni i privatësisë dhe të ofrohen mundësitë që të zhvillohen protokolle specifike për privatësinë dhe ndarjen e informacionit për të lejuar ndarje më të lehtë dhe më efektive rreth çështjeve;
- të lejohet trajnim shtesë dhe ndarje e praktikës më të mirë mes dhe brenda shteteve, për të përmirësuar kapacitetin profesional, si edhe aftësitë e profesionistëve të mbështetjes së familjeve;
- të sigurohet që profesionistët e mbështetjes së familjeve të ndihen të mbështetur nga organizatat e tyre dhe nga lidhshëmi politik (si lokal ashtu edhe kombëtar) që të ndihen të fuqizuar dhe në gjendje të trajtojnë situata të vështira që kanë vëmendje të lartë nga media.
- të krijohet një strukturë mbështetëse për profesionistët e mbështetjes së familjeve, duke qenë se puna me familjet vulnerabël është shumë kërkuese dhe ka një barrë emocionale/psikologjike;
- struktura mund të përfshijë grupe konfidenciale në të cilat profesionistët mund të ndajnë shqetësimet/frikën e tyre, mbështetje psikologjike, dhe kontakt të mjaftueshëm me menaxhimin e organizatës;
- të vlerësohet puna që bëhet me familjet për të krijuar praktikën më të mirë bazuar në prova dhe për të mësuar nga gabimet.

Tema 5: Marrëdhëniet me individin dhe ato në grup

5.1 Marrëdhëniet shoqërore në shoqëri

Çdo marrëdhënie që lind midis grupeve shoqërore, si dhe anëtarëve të këtyre grupeve, njihet si sociale. Marrëdhëniet shoqërore i referohen pothuajse gjithçkaje që rrethon një person. Kudo që ai punon dhe kudo që kryen aktivitetet e tij, ai do të jetë gjithmonë i përfshirë në një ose një tjetër marrëdhënie shoqërore.

Koncepti i marrëdhënieve shoqërore në praktikë ka një lidhje të fortë me rolet shoqërore. Si rregull, një person që hyn në marrëdhënie të caktuara shoqërore shfaqet në to në një rol të caktuar shoqëror, qoftë ai profesional, kombëtar apo gjinor.

Përveç vetë marrëdhënieve që lindin mes njerëzve, të gjitha format që marrin këto marrëdhënie janë edhe sociale. Njerëzit janë të detyruar të hyjnë në këto marrëdhënie jo vetëm për shkak të nevojës për përfshirje, por edhe për shkak të nevojave materiale dhe shpirtërore që ata thjesht nuk mund t'i kënaqin vetë.

- **Llojet e marrëdhënieve shoqërore**

Marrëdhëniet shoqërore mund të ndahen në lloje, bazuar në fushat e veprimtarisë në të cilat njerëzit shfaqen. Këto janë industriale, ekonomike, politike, estetike, psikologjike, ndërpersonale. Këto të fundit, për shembull, përfshijnë miqësinë, shoqërinë, dashurinë, marrëdhëniet familjare etj. Në marrëdhëniet ndërpersonale, një person manifestohet më qartë si person dhe është më i përfshirë në marrëdhënie.

Marrëdhëniet psikologjike karakterizohen më shumë nga qëndrimi i individit ndaj vetvetes dhe reagimi i tij ndaj stimuljeve ose objekteve të jashtme. Ekziston gjithashtu një simbiozë e marrëdhënieve sociale dhe psikologjike, të cilat zakonisht rezultojnë në ndërveprimin e anëtarëve të shoqërisë nga pikëpamja e karakteristikave të tyre individuale psikologjike. Për shembull, miqësia/armiqësia, lidhshipi dhe më shumë. Ekziston një vend për të folur për marrëdhëniet e roleve kur rolet e caktuara të pjesëmarrësve janë të përcaktuara qartë në to, dhe ekziston gjithashtu një lidhje e caktuar e organizuar funksionalisht midis tyre.

Marrëdhëniet komunikuese i lejojnë anëtarët e shoqërisë të shkëmbejnë informacion dhe të luajnë një rol të rëndësishëm në jetën e shoqërisë. Marrëdhëniet emocionale të njerëzve karakterizohen në bazë të tërheqjes së tyre reciproke ose, anasjelltas, tjetërsimit. Për më tepër, kjo tërheqje mund të jetë psikologjike dhe fizike. Një rol të rëndësishëm në marrëdhëniet njerëzore luajnë marrëdhëniet morale, domethënë vlerësimi i sjelljeve dhe veprimeve të njëri-tjetrit nga pikëpamja e të kuptuarit të së mirës dhe të keqes.

5.2 Statusi dhe marrëdhëniet shoqërore

Edhe pse statuset nuk hyjnë drejtpërdrejt në marrëdhëniet shoqërore, por vetëm në mënyrë indirekte përmes bartësve të tyre, ato kryesisht përcaktojnë përmbajtjen dhe natyrën e marrëdhënieve shoqërore. Një person shikon botën dhe i trajton njerëzit e tjerë në përputhje me statusin e tij, i varfëri përçmon të pasurin, i pasuri përçmon të varfërin, pronarët e qenve nuk i kuptojnë jopronarët. Një hetues profesionist, edhe pse në mënyrë të pandërgjegjshme, i ndan njerëzit në kriminelë të mundshëm, ligjvënës dhe dëshmitarë. Një rus ka më shumë gjasa të solidarizohet me një rus sesa një hebre apo një tatar, dhe anasjelltas.

Statuset politike, fetare, demografike, farefisnore, ekonomike, profesionale të një personi përcaktojnë intensitetin, kohëzgjatjen, drejtimin dhe përmbajtjen e marrëdhënieve shoqërore të njerëzve. *Statusi përcakton se interesi*, të cilin një person i caktuar, në mënyrë të shprehur ose të nënkuptuar, përgjithmonë ose përkohësisht, do ta persekutojë dhe mbrojë. Një sipërmarrës është i interesuar për ju si klient, një grua është e interesuar për ju si një partner i mundshëm seksual, një shitës është i interesuar për një blerës të mundshëm. Ky është motivi i fundit i marrëdhënies së tyre me ju. Interesi për ju, kohëzgjatja dhe intensiteti i marrëdhënies tuaj do të përcaktohen nga fakti se sa në realitet do t'i përmbushni pritshmëritë e tyre.

Sigurisht, një person nuk shpreh drejtpërdrejt interesin e vërtetë. Ai e maskon dhe e rrethon me rregullat e sjelljes së sjellshme. Pra, janë statuset që përcaktojnë natyrën, përmbajtjen, kohëzgjatjen ose intensitetin e marrëdhënieve njerëzore - si ndërpersonale ashtu edhe sociale.

Tema 6: Shërbime edukative dhe argëtuese

6.1 Shërbime edukative dhe argëtuese

Aspekti i argëtimit të njeriut modern është i gjerë dhe i larmishëm dhe është një lloj "pasqyre" e kulturës moderne, modës dhe përparimit teknologjik. Me zhvillimin e nevojës për argëtim, është formuar një sektor i rëndësishëm i ekonomisë, duke përfshirë ndërmarrjet e orientuara drejt argëtimit dhe gjenerimin e miliarda dollarëve xhiro. Sidoqoftë, përkundër rëndësisë dhe shkallës së industrisë moderne të argëtimit, as në praktikën moderne statistikore, as në kërkimin shkencor të specialistëve rusë, deri më tani nuk ka ndonjë kriter për identifikimin e një fushe veprimtarie të angazhuar në argëtimin e njerëzve.

Në një kuptim të gjerë, argëtimi është kënaqësi e shkaktuar nga një kompleks emocionesh pozitive, përshtypjesh që shoqërojnë procesin e argëtimit ose janë rezultat i tij. Burime argëtimi mund të jenë aktivitete të ndryshme të subjektit që sjellin kënaqësi dhe formojnë një sfond emocional pozitiv. Deri më sot, shumë nga këto zona janë bërë objekt komercializimi dhe kanë formuar industrinë moderne të argëtimit.

6.2 Klasifikimi i llojeve kryesore të argëtimit

Grupi i parë i argëtimit formohet në bazë të llojit të burimit të emocioneve dhe përshtypjeve pozitive, të cilat mund të jenë lloje të ndryshme të aktivitetit të fuqishëm (përfshirë sportet joprofesionale), komunikim joformal, soditje të ngjarjeve argëtuese publike. Një burim i veçantë kënaqësie është efekti fizik në trup, si dhe efekti kimik në qendrat e kënaqësisë së trurit. Në përputhje me metodën e organizimit, është e mundur të veçohen argëtimet që ofrohen nga ndërmarrjet e shërbimit, si dhe ato që nuk kërkojnë pjesëmarrjen e askujt në rolin e organizatorit, domethënë argëtim amator.

Me zhvillimin e teknologjisë së informacionit, një pjesë e konsiderueshme e argëtimit ka kaluar nga sektori real në atë virtual, duke formuar një grup metodash argëtimi virtual. Në varësi të numrit të argëtuesve, mund të veçohen argëtimi individual, argëtimi në grup dhe argëtimi masiv, të cilat, si rregull, përfshijnë krijimin e objekteve të specializuara të infrastrukturës argëtuese. Klasifikuesi veçon një grup të veçantë argëtimi "të ligjshëm dhe të ndaluar". Sot, orientimi social i industrisë së argëtimit po bëhet thelbësor. Dihet mirë, për shembull, se argëtimi që synon të kënaqë vetes njerëzore në fund të fundit çon në degradimin e shoqërisë.

Kështu, refuzimi i dënimit për përdorimin e drogës dhe kalimi në shitjen e ligjshme të drogës e ktheu Holandën në një lloj Meke për të varurit nga droga, në një "Dreamland" specifik, me një "industri argëtimi" të veçantë. Në disa vende, kategoria e argëtimit të ndaluar përfshin "industrinë e seksit" dhe "turret seksuale" përkatëse. Sipas intensitetit të aktivitetit në procesin e argëtimit, mund të dallohen llojet aktive të argëtimit që përfshijnë aktivitetin fizik të subjektit dhe ato pasive që nuk e përfshijnë atë. Në varësi të moshës, ekziston një grup argëtimi për fëmijë, për persona të moshës së mesme dhe të madhe.

Aktualisht, ka shumë ndërmarrje të angazhuara në organizimin dhe zhvillimin e ngjarjeve argëtuese. Tërësia e ndërmarrjeve që merren me argëtimin e njerëzve klasifikohet si shërbim social-kulturor, së bashku me arsimin, kujdesin shëndetësor, edukimin fizik, sportin, pavarësisht nga forma e pronësisë, si dhe formon një infrastrukturë moderne argëtimi. Krijimi i sistemeve për klasifikimin e objekteve të infrastrukturës argëtuese për segmente të ndryshme të tregut është bërë kohët e fundit një argëtim popullor. Por, shumë ekspertë besojnë se është disi e parakohshme të flitet për klasifikimin e objekteve të infrastrukturës argëtuese. Ky treg po zhvillohet kohët e fundit (që nga fillimi i viteve 1990) dhe është kryesisht kaotik.

Objektet ekzistuese janë të pakta dhe të shpërndara. Përpjekjet për të klasifikuar objektet e infrastrukturës argëtuese mund të gjenden në punime të ndryshme kërkimore. Kështu, punimi paraqet një klasifikim të qendrave argëtuese sipas llojit të rekreacionit në të cilin janë fokusuar: rekreacion pasiv (kinema, lojëra të fatit); rekreacion aktiv (bilardo, bowling); zona rekreative sportive (karting, shesh patinazhi në akull); zona sportive dhe rekreative (fitnes, pishinë, tenis, golf). Sidoqoftë, një ndarje e tillë është mjaft arbitrare, pasi kufijtë midis tre grupeve të fundit nuk

janë të qartë: të gjitha argëtimet sportive mund të përfshihen në llojet e rekreacionit aktiv, dhe bilardo dhe bowling në disa raste mund t'i atribuohen sporteve.

Tema 7: Marrëdhënia ndërpersonale

7.1 Marrëdhëniet ndërpersonale

Në kontekstin e psikologjisë personaliteti i individit që vepron si subjekt i marrëdhënieve në shoqëri, si dhe subjekt në veprimtarinë e tij të ndërgjegjshme. Personaliteti kuptohet gjithashtu si një sistem i vetive të një individi, i cili manifestohet në veprimtarinë njerëzore. Sipas R. Cattella personaliteti është një koncept që karakterizon sjelljen e një personi në një situatë të caktuar. G. Allport beson se “personaliteti është diçka, dhe ai bën diçka”. Personaliteti është ajo që qëndron pas veprimeve konkrete brenda vetë individit.

Siç e dini, një person si një qenie shoqërore është i natyrshëm në komunikim. Pa këtë të fundit, nuk mund të ketë asnjë ndërveprim me anëtarët e tjerë të shoqërisë. Kështu, komunikimi është një proces i caktuar në të cilin zhvillohet ndërveprimi ndërpersonal. Ky proces përcaktohet nga nevojat e subjekteve që ndërveprojnë dhe synon plotësimin e këtyre nevojave. Komunikimi është më i rëndësishëm se kurrë në botën moderne, pasi sasia e informacionit po rritet.

Përkufizimi: Marrëdhëniet ndërpersonale është një grup lidhjesh që zhvillohen midis njerëzve në formën e ndjenjave, gjykimeve dhe thirrjeve ndaj njëri-tjetrit.

Marrëdhëniet ndërpersonale bazohen në komunikim. Siç e dini, aktiviteti i parë drejtues i një individi (foshnjëria) është komunikimi emocional dhe personal i cili mundëson zhvillimin e shpejtë të psikikës. Komunikimi kalon në të gjithë zhvillimin e fëmijës dhe herën tjetër shfaqet në formën e një aktiviteti drejtues në adoleshencë si një komunikim intim personal.

Ka disa faza të zhvillimit të marrëdhënieve ndërpersonale:

- *Njohja.* Kjo fazë shoqërohet me shfaqjen e kontaktit dhe vlerësimin të ndërsjellë nga individë të njëri-tjetrit.
- *Marrëdhënie miqësore.* Shfaqja e marrëdhënieve ndërpersonale dhe formimi i një niveli bazë besimi.
- *Shoqërimi.* Në këtë fazë ka konvergencë pikëpamjesh.

Ka disa llojet kryesore të marrëdhënieve ndërpersonale:

- Marrëdhëniet ndërpersonale industriale.
- Marrëdhëniet ndërpersonale të familjes.
- Marrëdhëniet formale ndërpersonale.
- Marrëdhëniet ndërpersonale joformale.

Marrëdhëniet ndërpersonale përfshijnë:

- Perceptimi;
- mirëkuptimi i njëri-tjetrit nga njerëzit;
- atraktiviteti ndërpersonal;
- ndërveprimin;
- sjelljen.

7.2 Përbërësit e marrëdhënieve ndërpersonale

Komponenti kognitiv, përfshin të gjitha proceset kognitive mendore:

- Ndjehu.
- Perceptimi.
- Performanca.
- Imagjinata.

Karakteristikat:

- a) përshtatshmëria - saktësia e reflektimit mendor të personalitetit të perceptuar;
- b) identifikimi - identifikimi i personalitetit të një individi me personalitetin e një individi tjetër;

Komponent emocional, përfshin përvoja pozitive ose negative që lindin tek një person gjatë komunikimit ndërpersonal me njerëz të tjerë:

- a) pëlqen ose nuk pëlqen;
- b) kënaqësinë;
- c) ndjeshmëria;

Komponenti i sjelljes, përfshin;

- a) gjestet, pantomimën;
- b) shprehjet e fytyrës;
- c) të folurit dhe veprimet që shprehin marrëdhënien e një personi të caktuar me njerëzit e tjerë, me grupin në tërësi.

Klasifikimi i marrëdhënieve ndërpersonale:

Marrëdhëniet ndërpersonale bazohen në komunikim. Struktura e komunikimit përbëhet nga tre palë të ndërlidhura:

- a) ana perceptuese e komunikimit;
- b) ana komunikuese e komunikimit;
- c) ana interaktive e komunikimit.

Funksionet e komunikimit:

- a) Funkzioni informativ i komunikimit konsiston në marrjen dhe transmetimin e informacionit.
- b) Funkzioni i kontaktit i komunikimit përfshin krijimin e një lidhjeje.
- c) Funkzioni ndërveprues i komunikimit përfshin jo vetëm transferimin e informacionit midis njerëzve dhe vetë ndërveprimin e tyre, por edhe një ndikim të caktuar tek njerëzit e tjerë.
- d) Funkzioni nxitës i komunikimit vepron si një stimulim i aktivitetit.

e) Funkzioni koordinues i komunikimit përfshin koordinimin e veprimeve të pjesëmarrësve në komunikim. Të kuptuarit si funksion i komunikimit përfshin jo vetëm perceptimin e informacionit, por edhe analizën e vetëdijshme të tij.

f) Funkzioni motivues i komunikimit vepron si një mënyrë për të stimuluar reagimet emocionale të bashkëbiseduesit; në përgjithësi, vepron si një shkëmbim emocionesh. Krijimi i marrëdhënieve si funksion i komunikimit përfshin përcaktimin e statusit social dhe rolit social në një situatë të caktuar.

g) Funkzioni manipulues i komunikimit vepron si një mjet për të ndryshuar qëndrimet e kundërshtarit për të përmbushur nevojat e tyre

Llojet bazë të komunikimit komunikim verbal:

- **Komunikimi verbal.** Ky lloj komunikimi kryhet me ndihmën e sistemeve të shenjave.
- **Komunikim joverbal.** Ky lloj komunikimi realizohet edhe me ndihmën e sistemeve të shenjave, të cilat këtu janë gjeste të ndryshme, shprehje të fytyrës etj.

Marrëdhëniet ndërpersonale janë marrëdhënie që zhvillohen midis individëve. Ato shoqërohen shpesh me përvoja emocionesh, shprehin botën e brendshme të një personi.

Marrëdhëniet ndërpersonale ndahen në llojet e mëposhtme:

- zyrtare dhe jozyrtare;
- afariste dhe personale;
- racionale dhe emocionale;
- vartësi dhe barazi.

Marrëdhëniet që lindin mbi baza zyrtare dhe rregullohen me statute, dekrete, urdhra, ligje. Këto janë marrëdhënie që kanë bazë ligjore. Njerëzit hyjnë në marrëdhënie të tilla nga pozicioni, dhe jo nga pëlqimet apo mospëlqimet personale për njëri-tjetrin. Joformale janë marrëdhëniet që krijohen mbi bazën e marrëdhënieve personale ndërmjet njerëzve dhe nuk kufizohen nga asnjë kuadër zyrtar.

7.3 Koncepti i "marrëdhënieve ndërpersonale"

Marrëdhëniet ndërpersonale janë të lidhura ngushtë me lloje të ndryshme të marrëdhënieve shoqërore. G.M. Andreeva thekson se ekzistenca e marrëdhënieve ndërpersonale brenda formave të ndryshme të marrëdhënieve shoqërore është realizimi i marrëdhënieve jopersonale (sociale) në aktivitetet e njerëzve të veçantë, në aktet e komunikimit dhe ndërveprimit të tyre.

Marrëdhëniet me publikun janë lidhje zyrtare, të fiksuara zyrtarisht, të objektivizuara, efektive. Ato janë udhëheqës në rregullimin e të gjitha llojeve të marrëdhënieve, përfshirë ato ndërpersonale. Marrëdhëniet ndërpersonale përjetojnë objektivisht, në shkallë të ndryshme, marrëdhënie të perceptuara midis njerëzve.

Ato bazohen në një sërë gjendjesh emocionale të njerëzve që ndërveprojnë. Ndryshe nga marrëdhëniet e biznesit (instrumentale), të cilat mund të jenë zyrtarisht të fiksuara dhe të lirshme, marrëdhëniet ndërpersonale nganjëherë quhen të shprehura, duke theksuar përmbajtjen e tyre

emocionale. Marrëdhënia e biznesit dhe marrëdhëniet ndërpersonale në aspektin shkencor nuk janë zhvilluar mirë.

Marrëdhëniet ndërpersonale përfshijnë tre elementë: njohës (gnostik, informues), afektiv dhe sjellje (praktik, rregullator). Elementi njohës përfshin ndërjegjësimin për atë që dikujt i pëlqen apo nuk i pëlqen në marrëdhëniet ndërpersonale. Aspekti afektiv e gjen shprehjen e tij në përvojat e ndryshme emocionale të njerëzve për marrëdhëniet mes tyre.

Tema 8: Sjellja devijante

8.1 Sjellja devijante

Sjellja devijante përcaktohet si sjellje devijuese, si veprime të veçanta ose një sistem veprimi në kundërshtim me standardet e shoqërisë, standardeve ligjore ose morale. Sjellja devijuese përfshin veprime agresive në lidhje me krimin, alkoolin, përdorimin e drogës, pirjen e duhanit, vigrantizimin, vetëvrasjen.

Nëse nuk i kushtoni vëmendje të duhur fëmijërisë, mund të përballeni me vështirësi të mëdha në të ardhmen. Arsimi i pasaktë çon në formimin e një qëndrimi negativ ndaj normave dhe rregullave të jetës publike, shtrembërimin të vlerave të jetës, shfaqjen e vlerave asociale. Adoloshentët më shumë se grupet e tjera të moshës, vuajnë nga paqëndrueshmëria e situatës sociale, ekonomike dhe morale në vend, duke humbur orientimin e nevojshëm.

Ide të përgjithshme rreth sjelljes devijante dhe për shkaqet e saj

Sjellja devijante përcaktohet si sjellje devijuese, si veprime të veçanta ose një sistem veprimi në kundërshtim me standardet e shoqërisë, standardeve ligjore ose morale. Për karakteristikat e devijimit të sjelljes, kushte të tilla të veçanta përdoren si "delinkuencë" dhe "devijante". Sipas sjelljes së divizionit, ata e kuptojnë zinxhirin e sjelljes së keqe, detyrat, shkeljet e vogla, të ndryshme nga krimineli, penale të dënueshme, vepra të rënda dhe krime. Nën devocion është një devijim nga normat e miratuara në shoqëri. Vëllimi i këtij koncepti përfshin të dy shkeljet e lidhura dhe të tjera të sjelljes (nga alkoolizimi i hershëm në përpjekjet për vetëvrasje). Sjellja devijuese përfshin veprime agresive në lidhje me krimin, alkoolin, përdorimin e drogës, pirjen e duhanit, vigrantizimin, vetëvrasjen. Ekzistojnë dy pikëpamje ekstreme për kushtëzimin e sjelljes devijante, biologjike natyrore dhe e reduktuar sociologjikisht.

- Biologjike natyrore. E para përpiqet të shpjegojë shkaqet e sjelljes devijante të një karakteristike të personalitetit, të faktorëve natyrorë-biologjikë (një organizatë gjenetike e veçantë, shkelje të rregullimit biokimik, mekanizmave të punës së sistemit nervor).
- Pikëpamja e dytë përjashton rolin e çdo faktorëve të brendshëm, duke përfshirë faktorët psikologjik (dispozitat personale). Në fakt, sjellja devijante, si psikologu hungarez F. Pataki vë në dukje fenomenin sistemik ose politefikuar, në formimin e faktorëve historikë,

makrooksiologjik, socio-psikologjikë dhe individual dhe individual marrin pjesë. Formimi i sjelljes devijante është ndikuar si i jashtëm, (duke përfshirë faktorët socio-ekonomik) dhe faktorët e brendshëm (në veçanti, psikologjike). Ndër to përmendim papunësia, standardi i ulët i jetesës, urisë dhe një nënkulturë e shtresave të caktuara të shoqërisë.

L. M. Zubin evidenton tre arsye që çojnë në veçoritë e motivimit të adoleshentëve:

- Mungesa e zhvillimit mendor në përgjithësi (por jo patologjia), e cila parandalon vetë-analizën e duhur të sjelljes dhe parashikimin e pasojave të saj;
- Pavarësinë e pamjaftueshme të të menduarit dhe konformiteti i madh;
- Aktiviteti i ulët kognitiv, sosje dhe paqëndrueshmëri-shpirtërore, nevojat.

Në drejtim të problemit në shqyrtim, mund të quhen dy shkaqe kryesore psikologjike (të brendshme) të devijimit të sjelljes. Nevojat e pakënaqura premtuese janë, duke krijuar një konflikt të brendshëm të personalitetit, duke çuar në formimin e nevojave të deformuara dhe jonormale,, disponueshmëria e dispozitave personale asociale (motivatorët), duke çuar në zgjedhjen e mjeteve asociale dhe mënyrave për të përmbushur nevojat ose duke u larguar prej tyre (për shembull, vetëvrasje).

Nevoja e pakënaqur për një fëmijë në posedimin e lodrës, e cila mund të jetë pasojë e mungesës së tyre në kopshtin e fëmijëve ose pushtimin e pakrahasueshëm të të rriturve në botën e të dashurve, mund të kontribuojnë në zhvillimin e agresivitetit, për të shkaktojnë dëshirën për të kompensuar humbjen e pronës së tyre duke caktuar humbjen e dikujt tjetër.

Agresiviteti, protesta kundër të gjithëve, të pakëndshme, demonstruese të normave dhe kërkesave sociale, rrahjet nga shtëpia, kontribuojnë në nevojën e pakënaqur për liri. Dëshira e pakënaqur për të marrë një vend të denjë në grupin e kolegëve dhe në familje (në rastin e fundit, në lidhje me ardhjen e fëmijës së dytë, të cilit prindërit fillojnë t'i kushtojnë më shumë vëmendje) çon në forma negative të vetë-pohimit. Dispozitat natyrore janë fenomenet psikopatike të lidhura me çrregullime psikofiziologjike në organizimin e sjelljes.

8.2 Karakteristikat e formave individuale mendore të sjelljes devijante

Format kryesore të sjelljes devijante në kushtet moderne mund të atribuohen:

Varësia

Droga është e njohur për njerëzimin që nga kohërat e lashta. Burimet e lashta tregojnë se drogat janë përdorur në Mesopotami, Egjipt, Indi, Kinë mijëra vjet para epokës sonë. Droga e parë ishin produktet e poppy opium dhe kanabis indian. Përdorimi i barnave, si rregull i përgjithshëm, ishte e "shtresave më të ulëta". Speciet e varësisë nga droga janë toksikizim.

Substancat e zakonshme narkotike përfshijnë:

1. Morphy dhe heroinë - alkool opium;
2. Sidikran, duke përfshirë të ashtuquajturat barbituratet;
3. Gashish (Anasha, Plani, Marihuana);

4. Agjentët stimulues me efekt të ngacmimit të sistemit nervor;
5. Bimët e kokainës - Alcold Coca.

Varësia e drogës është një sëmundje që shprehet në varësi fizike ose psikologjike nga droga, një tërheqje e pakapërcyeshme për ta, e cila gradualisht e çon trupin në lodhjen fizike dhe psikologjike. Të varur nga droga ka pasoja sociale. Për elementet kriminale, kjo është një mënyrë e lehtë për të minuar paratë. Abuzimi i drogës çon në një rritje të vdekshmërisë, veçanërisht në mesin e të rinjve dhe zhvillimin e një "buqetë" të tërë të sëmundjes somatike dhe mendore.

Në tokën e varësisë nga droga, krimet janë të kryera, pasi në një gjendje të "thyerjes" e një droge të drogës është e aftë për ndonjë krim. Blerja e barnave bëhet një sfond për të kryer një numër të krimeve kundër personalitetit: vjedhje, grabitje, fushëveprim.

Varësia e drogës ndikon negativisht pas pasardhësve. Fëmijët lindin me aftësi të kufizuara serioze fizike dhe psikologjike, të cilat nga ana e tyre çojnë në shkatërrimin e familjes. Një person i droguar dhe i varur degradon si person, pasi varësia nga droga e bën atë të bëjë veprime imorale.

Një nga arsyet subjektive psikologjike për varësinë e drogës është pakënaqësia me jetën në lidhje me rrethanat më të zakonshme si, vështirësitë personale, disavantazhet e sferës socio-kulturore, të lirë të kohës së lirë, padrejtësitë sociale, fuqia e jetës, dështimet në shkollë ose në punë, zhgënjim në njerëz.

Një vend të rëndësishëm në etnologjinë e shkaqeve të varësisë nga droga zë një i droguar. Kjo i referohet aspekteve demografike, moshës dhe faktorëve socio-mjekësore. Burrat dominojnë për varësinë nga droga. Një tjetër rrethanë e rëndësishme është se kjo sëmundje fatkeqësisht po prek edhe të rinjtë.

8.3 Motivet e varësisë nga droga dhe toksikacioni

1. Kënaqshmëria e kuriozitetit në lidhje me veprimet e një substance narkotike;
2. Ndjenjë provë e përkatësisë për t'u pranuar nga një grup specifik;
3. Shprehja e pavarësisë, dhe nganjëherë humor armiqësor në raport me të tjerët;
4. Njohja e kënaqësisë së një rreziku të ri, emocionues ose të shkrirjes së përvojës;
5. Arritja e "qartësisë së të menduarit" ose "frymëzim krijues";
6. Arritja e një ndjenje të relaksimit të plotë;
7. Kujdes nga çdo problem.

• Dehja dhe alkoolizmi

Ka dallime midis këtyre koncepteve. Alkoolizmi është një tërheqje patologjike për alkoolin dhe degradimin e mëvonshëm social dhe moral të individit. Drunkenness është përdorimi i pakufizuar i alkoolit, i cili, së bashku me kërcënimin e shëndetit të personalitetit, shkel përshtatjen e saj shoqërore. Sondazhet selektive kanë treguar se 99% e meshkujve dhe 97% e grave përdoren në ndërmarrjet e mëdha industriale të alkoolit.

Më shpesh, motivi i dehjes është argëtues, ndikimi i mjedisit më të afërt, pajtueshmëria me traditat e Peetic, duke festuar datat e paharrueshme, problemet martesore, familjare, probleme. Varësia e alkoolit gjenerohet gradualisht dhe përcaktohet nga matjet komplekse që ndodhin në trupin e një pijaneci. Tërheqja ndaj alkoolit manifestohet në sjelljen njerëzore, rritja e zhurmës në përgatitjen për të pirë, " fërkimi i duarve", ngritja emocionale. Sa më shumë "përvojë alkoolike", më pak argëtim sjell të jesh pijshëm.

Disa faktorë ndikojnë në formimin e alkoolizmit si, faktorët e trashëguar, karakteri, pronat individuale të veçantive individuale dhe mjedisore. Faktorët e alkoolizimit që kontribuojnë përfshijnë nivele të ulëta të gjendjes financiare dhe edukimit. Zhvillimi i alkoolizmit në adoleshentët kontribuon në lidhjen e mëparshme me shpirtrat dhe formimin e "të menduarit alkoolik". Në Tyumen, gjatë ekzaminimit të kopshteve, u konstatua se 30% e vajzave dhe 40% e djemve kanë provuar tashmë birrë, dhe çdo vajzë e pestë dhe çdo djalë i katërt u përpoqën verën.

Nëse një person vuan nga një formë e oligofrenisë, sëmundjes kongjenitale fizike ose mendore, atëherë në këtë rast, alkooli vepron si një faktor kompensues që ju lejon të dyshoni se të qetësoni defektet e identitetit. Për të rinjtë, alkooli do të thotë të relaksoheni dhe të kapërcejnë drojë, nga të cilat shumë adoleshentë vuajnë.

Alkoolizmi është një sëmundje progresive, ajo fillon me dehjen e përditshme dhe përfundon në një shtrat klinik. Për pijanec me përvojë, për të "kapur një lëvizje" të dozës së alkoolit rritet në 2 - dhe 3 herë në krahasim me normën e mëparshme. Në të ardhmen, tërheqja ndaj alkoolit fiton tiparet e varësisë fiziologjike, tolerancën (tolerancë) arrin një maksimum, pasioni për alkoolin fiton një natyrë patologjike.

Në trupin e njeriut ka një proces të pakthyesëm, trupi ka nevojë për alkool për proceset metabolike. Në fazën e fundit të alkoolizmit, pragu i tolerancës zvogëlohet, një person është i mjaftueshëm për të pirë një turi birrë për hops. Alkooli bëhet gjëja kryesore në jetë. Prostitucion Për një kohë të gjatë, prostitucioni ishte i rrethuar nga mite dhe mister, por këto mite kanë dy anë: një e jashtme është e këndshme, tjetra është e fshehur, e paanshme. Mitet për prostitucionin e prostitucionit, për "kalorësit" fisnikë, për dhunën dhe pashmangshmërinë e prostitucionit dhe të mbeten mite. Dhoma të bukura në hotele zakonisht përfundojnë me dhoma të pista në Tritons, kabina e makinave etj, sëmundjet veneriale, spitalet narkotike ose "spitalet mendore".

Termi "prostitucion" vjen nga prostitucioni i fjalës latine - përdhosja. Shkencëtarët shpërndajnë në prostitucion, shenjat e mëposhtme esenciale:

1. Okupimi është të plotësojë nevojat seksuale të klientëve;
2. Natyra e klasave është peshkimi sistematik në formën e marrëdhënieve seksuale me persona të ndryshëm, pa tërheqje sensuale dhe që synon të kënaqë pasionin seksual të konsumatorëve në çdo formë;

3. Motivi i profesioneve është një shpërblim i paracaktuar në formën e parave ose vlerave materiale, të cilat janë burimi kryesor ose shtesë i ekzistencës së një prostitucioni. Arsyet për prostitucion janë po aq devijime të tjera sociale, siç janë faktorë socio-ekonomik, moral dhe etik. Shumica dërmuese e ekspertëve besojnë se prostitucioni është i pashmangshëm, pasi që nevoja për riprodhim është nevoja më e fortë fiziologjike. Prostitucioni është i njëjti problem shoqëror si krimi, alkoolizmi dhe forma të tjera të sjelljes devijante. Eliminimi i prostitucionit është i pashpresë, pasi nevojat seksuale janë nevojat kryesore të një personi. Prandaj, nuk duhet të flasim për ç'rënjosjen e prostitucionit, por për rregullimin e tij të civilizuar, sidomos përfshirja veçanërisht e rrezikshme në prostitucionin e të miturve.

Në kohën tonë, prostitucioni zhvilloi gjerësisht biznesin në shitjen e dashurisë. Ndërkohë, rritja e prostitucionit dhe mosmarrëveshja e seksit në mënyrë të pashmangshme çon në përhapjen e AIDS. Sipas parashikimeve të shkencëtarëve në 10-15 vjet, kjo epidemi do të bëhet problem.

8.4 Sjellje vetëvrasëse

Vetëvrasja është një privim i vetëdijshëm i jetës ose përpjekja për vetëvrasje. Sjellja vetëvrasëse është sjellja shkatërruese që format e tilla të sjelljes devijante mund t'i atribuohen edhe abuzimit të alkoolit, përdorimit të drogës, hezitimit të vazhdueshëm për t'u trajtuar, transportin e dehur, vetë-ndihmuese, pjesëmarrjen e vetëdijshme në luftime dhe luftëra. Sjellja vetëvrasëse në adoleshentët, është shpesh për shkak të mungesës së përvojës së jetës dhe paaftësisë për të identifikuar udhëzimet e jetës. Përveç këtyre arsyeve, ka shkaqe të veçanta. Arsyet e mëposhtme janë të zakonshme.

- Humbja e një të dashuri nga mjedisi më i afërt ose një ndjenjë e refuzuar me arrogancë të dashurisë;
- Një ndjenjë e ndjeshme e vetëvlerësimit;
- Punime ekstreme;
- Shkatërrimi i mekanizmave mbrojtës të personalitetit si rezultat i dehjes së alkoolit, përdorimi i barnave psikotrope;
- Tërheqje dhe varësisë nga droga;
- Gjendja e frustrimit ose ndikimit në formën e agresionit akut, frikës, kur një person humbet kontrollin mbi sjelljen e tij.

Për të vendosur shkaqet e sjelljes vetëvrasëse, motivet e tyre dhe arsyet që i lejojnë ata të gjykojnë rrethanat specifike që çojnë në këtë. Instaloni motivet dhe shkaqet të cilat nuk janë gjithmonë për shkak të mungesës së informacionit. Mjedisi social përcaktohet nga mikroklima në familje, në ekipin e punës ose atë arsimor, gjendjen e sferës sociale, pajtueshmërinë me drejtësinë sociale, sigurinë materiale dhe rrethanat e tjera objektive që ndikojnë në sjelljen e personit, të cilin ai vetë nuk është në gjendje ta ndryshojë.

• Parandalimi i sjelljes devijante

Parandalimi i sjelljes devijuese përfshin një sistem të ngjarjeve të përbashkëta dhe të veçanta në nivele të ndryshme të organizimit social: kombëtare, ligjore, publike, ekonomike, shëndetësore,

shëndetësore, pedagogjike, socio-psikologjike. Kushtet e punës së suksesshme profilaktike e konsiderojnë kompleksitetin, rendin, diferencimin, afatet kohore. Gjendja e fundit është veçanërisht e rëndësishme për të punuar me një personalitet në zhvillim aktiv, siç janë adoleshentët.

Prandaj, parandalimi psikologjik i devijimit të sjelljes do të konsiderohet më shpesh në shembujt e adoleshencës. Organizata Botërore e Shëndetësisë propozon të ndajë profilizimin primar, të mesëm dhe terciar.

Profilaksia primare ka për qëllim eliminimin e faktorëve të padëshiruar, duke shkaktuar një fenomen të caktuar, si dhe për të rritur stabilitetin e personalitetit në ndikimin e këtyre faktorëve. Parandalimi primar mund të kryhet gjerësisht në mesin e adoleshentëve.

Profilaksia sekondare është zbulimi i hershëm dhe rehabilitimi i shkeljeve neuropsikiatrike dhe punës me një grup rreziku, për shembull, adoleshentët me një tendencë të theksuar për të formuar sjelljen e devijuar pa manifestim aktualisht.

Profilaksia terciare zgjidh detyrat e tilla të veçanta si trajtimi i çrregullimeve neuropsikiatrike të shoqëruara me shkelje të sjelljes. Parandalimi terciar mund të synojë gjithashtu parandalimin e relatave në njerëz me sjellje të formuar tashmë të devijuar. Puna *psychoprofilactic* mund të përfshihet në një sërë ngjarjesh të të tre niveleve. Besohet se është më efektive në formën e ndikimit në kushtet dhe arsyet që shkaktojnë sjellje devijante në fazat e hershme të shfaqjes së problemeve. Ka forma të ndryshme të punës psikoprofilaktike.

Forma e parë është organizimi i mjedisit social. Bazohet në idenë e përcaktimit të ndikimit mjedisor në formimin e devijimeve. Ndikimi i faktorëve socialë, ju mund të parandaloni sjelljen e padëshiruar të personalitetit. Si pjesë e këtij modeli, parandalimi i sjelljes së varur në adoleshentët përfshin kryesisht reklamat sociale në formimin e instalimeve për një mënyrë jetese të shëndetshme dhe një ndjeshmëri. Me rëndësi të veçantë është politika e mediave. Programet e veçanta, fjalimet e idhujve të të rinjve, filma të përzgjedhur posaçërisht, e gjithë kjo duhet të ketë një nivel cilësor më të ndryshëm nga ai që po vëzhgohet.

Forma e dytë e punës psikoprofilaktike është e informuar. Kjo është më e njohur për ne në drejtimin e punës psikoprofilaktike në formën e leksioneve, bisedave, përhapjen e literaturës ose videove të veçanta dhe të telefonisë. Thelbi i qasjes është që të përpiqet të ndikojë në proceset njohëse të individit në mënyrë që të rritet aftësia e saj për të marrë vendime konstruktive.

Forma e tretë e punës psikoprofilaktike është një trajnim aktive social për aftësitë sociale dhe të rëndësishme. Ky model zbatohet kryesisht në formën e trajnimit në grup.

Forma e katërt është organizimi i aktiviteteve, sjellja alternative devijante. Kjo formë e punës shoqërohet me idetë për efektin zëvendësues të sjelljes devijante. Format alternative të aktivitetit njihen: Njohuri (udhëtim), duke testuar veten (ecje në male, sporte me rrezik), komunikim të rëndësishëm, dashuri, kreativitet, aktivitet (duke përfshirë profesionistë, fetare dhe shpirtërore,

bamirëse). Kjo formë zbatohet në pothuajse të gjitha programet e asistencës në rastet e sjelljes tashmë të formuar devijuese.

Në arsimin familjar, detyrat kryesore parandaluese janë edukimi i hershëm i interesave të qëndrueshme, zhvillimi i aftësisë për të dashur dhe për t'u dashur nga formimi i aftësisë për të marrë veten dhe për të punuar. Prindërit duhet të kuptojnë se ato formojnë nevojat e personit nëpërmjet përfshirjes së fëmijës në lloje të ndryshme të aktivitetit - sportit, artit, njohurive. Nëse nevojat pozitive nuk janë formuar për nevojat adoleshente, personaliteti është i prekshëm ndaj nevojave dhe klasave negative.

Forma e pestë, organizimi i një jetese të shëndetshme. Ajo vjen nga idetë e përgjegjësisë personale për shëndetin, harmoninë me botën e jashtme dhe organizmin e saj. Aftësia e një personi për të arritur një gjendje optimale dhe për t'i rezistuar me sukses faktorëve të kundërt mjedisor konsiderohet të jetë veçanërisht i vlefshëm.

Forma e gjashtë, aktivizimi i burimeve personale. Adoloshentët aktivë në sport, vetë-shprehja e tyre krijuese, pjesëmarrja në grupe të komunikimit dhe rritjes personale, *Artherapy*, e gjithë kjo aktivizon burimet personale, nga ana e tyre duke ofruar veprimtari të personalitetit.

Tema 9: Diskriminimi dhe llojet e tij

9.1 Diskriminimi dhe llojet e tij

Diskriminimi konsiston në trajtimin e një personi, grupi ose institucioni në një mënyrë të ndryshme dhe të dëmshme. Kjo mund të jetë për arsye të ndryshme: raca, seksi, gjinia, idetë, vendi i origjinës, pamja fizike etj.

Diskriminimi nuk është diçka e re, pasi njerëzimi gjithmonë ka diskriminuar individë të tjerë në bazë të burimeve, origjinës ose inteligjencës së tyre, madje edhe popujve të tërë për shkak të ideve të tyre të ndryshme në lidhje me fenë ose politikën.

Shkaqet dhe pasojat e diskriminimit

Diskriminimi ndodh shpesh në të gjitha shoqëritë. Megjithëse opinioni publik kritikon disa forma të diskriminimit të tilla si, racizmi ose makizmi, ai vështirë se preket nga ngjarje diskriminuese që mund të ndodhin çdo ditë, të tilla si ato që mund të quhen njerëz të trashë.

Diskriminimi mund të jetë një fenomen individual ose kolektiv, dhe ai mund të ketë shkaqe të ndryshme. Disa prej tyre janë:

- **Situata ekonomike ose sociale** mund të jetë shkak i sjelljes diskriminuese, qoftë për shkak të një situatë të keqe ekonomike ose të një ambienti që favorizon këtë lloj sjelljeje.

- **Ideologjia** është një nga shkaqet kryesore të sjelljes diskriminuese ndaj grupeve të caktuara njerëzore.
- **Frika** mund të bëjë që popuj të tërë të mobilizohen në një mënyrë diskriminuese ndaj disa njerëzve.
- **Personaliteti i nënshtruar dhe imitues** mund të bëjë që disa njerëz të mos kenë aftësi kritike dhe thjesht të rrëmbehen nga të tjerët.
- **Ndikimi i grupit** gjithashtu i bën sjelljet diskriminuese normale për shumë njerëz.
- **Nevoja ose interesi** kjo mund të çojë në sjellje diskriminuese ndaj individëve ose grupeve që konsiderohen inferiorë.

Diskriminimi bën që personi që është viktimë të vuajë një sërë pasojash.

Në nivelin psikologjik, personi mund të përjetojë ankth, faj, depresion dhe ndjenja të vetmisë. Por, ata që janë të diskriminuar mund të pësojnë edhe probleme të tjera, të tilla si vështirësi në gjetjen e punësimit, braktisjen e shkollës dhe madje edhe vdekjen.

9.2 Llojet e diskriminimit

Shkaqet mund të jenë të ndryshme dhe pasojat shkatërruese. Sidoqoftë, **ekzistojnë lloje të ndryshme të diskriminimit që duhet t'i kuptojmë.** Ato janë si më poshtë.

1. Diskriminimi individual

Diskriminimi individual është ai që një individ kryen kundër një tjetri. Kjo do të thotë, është kur një person e trajton një person tjetër ndryshe dhe negativisht, pa pasur ndonjë arsye kontekstuale të diferencuar.

2. Diskriminimi institucional

Ky lloj diskriminimi karakterizohet sepse ato janë **institucionet publike ose private ato që kryejnë një lloj diskriminimi** bazuar në seks, racë ose arsye të tjera. Diskriminimi institucional është më kompleks sesa diskriminimi individual.

3. Diskriminimi kolektiv. Një lloj diskriminimi në të cilin një trajtim inferior i jepet një grupi njerëzish. Për shembull, diskriminimi ndaj imigrantëve ose grupit LGTBI.

4. Diskriminimi strukturor. I referohet diskriminimit që lind nga politikat institucionale që favorizojnë drejtpërdrejt ose indirekt disa individë dhe dëmtojnë të tjerët. Megjithëse politikat e institucioneve duhet të jenë të drejta për të gjithë, nuk është gjithmonë kështu.

5. Diskriminimi i drejtpërdrejtë. Forma më e njohur dhe më e dukshme e diskriminimit, në të cilën **personi që vuan nga ajo merr trajtim të padrejtë nga një person tjetër për shkak të karakteristikave të tyre.** Për shembull, të mos pranosh një grua në një punë vetëm sepse nuk është burrë, ose të margjinalizosh një person homoseksual për të pasur një gjuhë tjetër të trupit.

6. Diskriminimi indirekt. Është një formë më pak e dukshme diskriminimi që shpesh kalon pa u vërejtur. Për shembull, vendosja e normave ose rregullave që duken të padëmshme, por në praktikë nuk janë.

7. Diskriminimi negativ. **Personi që është viktimë e diskriminimit trajtohet në një mënyrë diskriminuuese dhe të dëmshme.** Për shembull, duke mos lejuar njerëzit me të meta të shikojnë një ndeshje futbolli.

8. Diskriminimi pozitiv. **Diskriminimi pozitiv është ai në të cilin një grup i disavantazhuar ndihmohet për të arritur drejtësinë.** Për shembull, me një notë tjetër në një ekzaminim fizik të një kundërshtimi. Ky lloj diskriminimi është i dobishëm, domethënë ndjek objektivin e korrigjimit të ankesës historike ndaj një grupi specifik. Sidoqoftë, ai është gjithashtu një burim polemikash dhe debati shoqëror.

9. Racizmi. **Racizmi është një nga format më të njohura të diskriminimit.** Njihet gjithashtu si diskriminim i bazuar në racën ose etninë të cilës personi i përket, dhe kjo ndodh për shkak se një individ ose disa që i përkasin një race trajtojnë një person tjetër ose njerëz të një race tjetër me inferioritet. Për shembull, diskriminimi ndaj njerëzve me ngjyrë, hebrenjve ose ciganëve.

10. Seksizmi. Gjithashtu një tjetër nga format më të njohura të diskriminimit, në të cilin **personi që e praktikon nënvlerëson njerëzit e seksit të kundërt.** Ka disa teori në lidhje me të. Ju mund të mësoni rreth tyre në këtë artikull "Paragjykimi seksist teoritë shpjeguese".

11. Diskriminimi i lehonisë. **Diskriminimi i lehonisë lind shpesh në vendin e punës, pasi i referohet trajtimit të një gruaje ndryshe** (qoftë një punonjës ose punëkërkuës) për mundësinë e lindjes së fëmijëve. Ekziston një ligj që ndalon këtë lloj sjellje diskriminuuese.

11. Diskriminimi fetar. **Kur një individ ose një grup individësh marrin trajtim të padrejtë dhe të pafavorshëm** për mos praktikimin ose ndarjen e ideve fetare të shoqërisë në të cilën jetoni.

12. Diskriminimi i moshës. **Mosha është arsyeja e diskriminimit.** Zakonisht kryhet, veçanërisht në mjediset e punës, në të cilën mosha ideale për të punuar konsiderohet të jetë 25 deri në 45 vjeç. Njerëzit e moshuar mund të lihen jashtë tregut të punës dhe të mos interesohen për oferta të caktuara për punë. Ajo quhet gjithashtu 'pleqëri', megjithëse ekziston gjithashtu, në kontekste të caktuara, diskriminim ndaj të rinjve.

13. Diskriminimi për shkak të paaftësisë ose sëmundjes. **Njerëzit gjithashtu mund të trajtohen padrejtësisht për vuajtjen e një paaftësie fizike ose mendore,** ose për shkak të sëmundjes. Pasojat mund të jenë trajtimi personal dhe aksesimi në punë, ndër dëmtime të tjera.

14. Diskriminimi bazuar në pamjen fizike. **Ajo manifestohet kur personi që merr diskriminimin nuk është shumë tërheqës fizikisht.** Duke mos pasur tipare tërheqëse fizike ose duke vuajtur nga mbipeshja. Njihet me termin 'aspektizëm'.

15. Diskriminimi transgjinator. **Është diskriminimi i pësuar nga ata individë që jetojnë një rol gjinor që nuk përputhet me seksin e tyre biologjik.** Për shembull, transeksualët. Kjo formë e diskriminimit njihet gjithashtu si 'transfobi'.

Tema 10: Duhani, alkoli, droga

10.1 Duhani

Duhani gjatë djegies çliron 4 mijë lëndë, që nga nikotina dhe monoksidi i karbonit (si përgjegjës kryesor për vrasjen nga duhani dhe dëmtimet e aparatit kardiovaskular) dhe deri te katranet, substancat me përbërje benzopireni, kobalti radioaktiv, që janë ndër shkaktarët e kancerit të mushkërive.

Duhani është përgjegjës për të ashtuquajturën “epidemi” të kancerit të mushkrive, sidomos në gjysmën e dytë të shekullit XX-të, duke çuar këtë kancer në numrin një të vdekshmërisë nga kancerit të meshkujt. Te femrat kanceri i mushkërive nuk ka rol parësor në vdekshmërinë, por rreziku prej tij, është rritur çdo 10-vjeçar me rritjen e përdorimit të duhanit prej femrave.

Është vërtetuar se për çdo 20 cigare rreziku 15-fishohet. Kryesisht te pirësit e duhanit, mosha kur ky shfaq simptomat e kancerit është rreth 50-60 vjeçe dhe prej saj njeriu mund të përfundojë edhe në ndërhyrje të mundshme kirurgjike. Por, siç e thamë edhe më sipër duhani shkakton një listë të gjatë dëmsh. I ashtuquajturit bronkit astmatik shpeshherë e ka pikënisjen nga duhani.

Personat kur gdhihen në mëngjes, puna e parë që bëjnë fillojnë të kolliten dhe nxjerrin nga goja gëlbasë në sasi mesatare. Te personat që nuk pijnë duhan mushkëritë me anë të sistemit ciliar (qelizat me “qime”), vetë pastrohen gjatë gjithë ditës, gjë që duhanpirësit nuk mundën ta bëjnë kur sistemi i tyre ciliar ka dalë jashtë funksionit dhe mushkëritë nuk janë në gjendje ta nxjerrin gëlbasën. Janë këta persona që sëmuren më shpesh nga infeksionet pulmonare.

Por, dëmet më të mëdha shkaktohen në sistemin kardiovaskular dhe atë të gjakut. Duhani mbahet si një nga faktorët kryesorë në dëmtimin Arteriosklerotik të vazove (ngushtimi i enëve të gjakut) që në vetvete shkakton sëmundje ishemike të zemrës, infraktin e zemrës, dëmtimin e sistemit nervor, si dhe të shumë organeve të tjera. Është vërtetuar se sëmundjet ishemike janë të pranishme 3.4 për mijë, tek ata që nuk pijnë duhan dhe 7.4 mijë tek ata që pijnë duhan. Tek ata që pijnë 20 cigare ky rrezik trefishohet.

Konsumimi i tepërt i duhanit shton rrezikun për vdekje të papritur. Monooksidi i duhanit, një nga përbërësit e tymit, pakëson oksigjenin në gjak, ndërkohë që nikotina një nga përbërësit e duhanit shton punën e zemrës dhe të dyja shtojnë formimin e trombit (mpiksje gjaku) që ngushton dhe bllokton enët e gjoksit. Ata që janë konsumatorë të duhanit, referojnë që e kanë të pamundur për ta lënë atë. Kjo është pjesërisht e vërtetë. Nikotina një nga përbërësit e duhanit zëvendëson Acetin-Kolinën, një përbërës që ka rolin përcjellës të impulsit nervor në sinapsë (pjesë e sistemit nervor qendror dhe atij periferik).

10.2 Droga dhe llojet e saj

Droga është një substancë që sjell ndryshime fizike dhe psikologjike. Droga mund të jetë e ngurtë (‘khat’), e lëngshme (alkooli) ose e gaztë (thithësit).

Droga depresante

Një lloj droge që ngadalëson funksionet e trupit, duke përfshirë edhe mesazhet e trurit. Drogat depresante përfshijnë alkoolin, kanabis dhe benzodiazepinat (qetësuesit e lehtë).

Varësia nga droga

Kur një person bëhet i varur nga droga pas përdorimit të rëndë dhe afatgjatë të drogës. Personi ka nevojë që të përdorë drogën që të ndihet normal ose që të mos ketë simptomat e pakëndshme të krizës së mungesës. Varësia mund të jetë fizike, psikologjike ose të dyja bashkë.

Parandalimi i drogës

Programe dhe projekte të krijuara për të parandaluar ose për të shtyrë marrjen dhe përdorimin e drogës, për të mbrojtur nga rreziqet e saj, si edhe për të parandaluar dëmet e shkaktuara prej përdorimit të drogës.

Pakësimi i dëmeve

Pakësimi i dëmeve ka të bëjë me rregullat dhe programet që kanë si qëllim që të pakësojnë dëmet e shkaktuara nga droga dhe që të përmirësojnë gjendjen shëndetësore, sociale dhe ekonomike për komunitetin dhe individin. Që në vitin 1983, rregullorja e pakësimit të dëmeve është fokusuar drejt pakësimit të furnizimit dhe kërkesave për drogë, si edhe drejt dëmeve që shkakton përdorimi i drogës.

Drogë haluçinogjene

Një lloj droge që shndërron perceptimet e personit. Personat që marrin haluçinogjenë mund të shohin apo të dëgjojnë gjëra që nuk ekzistojnë, ose mund të shohin gjëra të tjetërsuara. Ketamina, 'LSD', 'kërpudhat magjike' dhe kanabisi janë të gjitha droga haluçinogjene.

Narkotikë

Substanca që kanë fuqi që të sjellin gjumë tek një person ose ta bëjnë atë të turbullt, të lehtësojnë dhimbjet, të zbehin ndjesitë ose të shkaktojnë humbjen e vetëdijes.

Mbidoza

Ndodh kur merret një sasi e tepruar droge dhe trupi nuk është në gjendje që ta konsumojë.

Drogë psikoaktive

Drogë që ndikon në sistemin nervor qendror (SNQ). Ka ndikim mbi trurin dhe si rrjedhim mbi mënyrën se si personi mendon, ndjehet dhe sillet.

Drogë stimulante

Lloj droge që përshpejton funksionet e trupit, duke përfshirë mesazhet për/nga truri. Stimulantët e bëjnë përdoruesin që të ndjehet zgjuar, i vëmendshëm, ose i sigurt tek vetja. Kafeina, nikotina, amfitaminat, kokaina dhe ekstazia janë shembuj të drogave stimulante.

10.3 Alkoli

Në kimi, **alkool** është çdo komponim organik në të cilin grupi hidroksil ($-OH$) shoqërohet me atom karboni nga një alkil ose grup alkilik. Formula e përgjithshme e një alkooli aciklik është $C_nH_{2n+1}OH$. Me fjalë tjera *alkohol* i referohet **etanolit**, lloj alkooli që është pjesë përbërëse e pijeve alkoolike.

Etanoli është lëng pa ngjyrë i cili fitohet me fermentimin e sheqerit. Industrialisht fitohet me hidratimin e etilenit me ujë në prezencë të acidit fosforik.) Etanoli më shumë përdoret si antidepresiv me mijëra vjet. Varshmëria nga alkooli quhet alkoolizëm.

Emërtimi i alkooleve

Sipas mënyrës sistematike, emërtimi i alkooleve rrjedh nga emri i hidrokarburit përkatës, duke i'a shtuar shkronjat "OL" (Metan-ol) ose në bazë të radikalit, duke e shtuar fjalën alkool. Ndër alkoolet më të njohura janë etanoli, metanoli, butanoli, propanoli etj, në bazë të numrave greko-latin.

Vetitë e alkooleve rrjedhin nga grupi hidroksil. Alkoolet mund të konsiderohen derivate të ujit, ku një atom hidrogjen zëvendësohet me një radikal. Alkoolet kanë veti të hidrokarbureve dhe ujit, p.sh : etanoli është i djegshëm (si edhe etani), dhe reagon me natriumin si edhe uji. Alkoolet në krahasim me hidrokarburet, kanë temperatura të vlimit dhe shkrirjes më të larta. Alkoolet tretën mirë në ujë. Alkoolet me 1 deri 3 atome karboni tretën mirë në ujë, me rritje të atomeve të karbonit zvogëlohet tretshmëria e alkoolit në ujë. Alkoolet zhvillojnë reaksione të shumta kimike nga të cilat formohen këto komponime, aldehidet, ketonet, acidet, esteret etj. Alkoolet terciare nuk oksidohen.

Prodhimi i alkoolit

Mënyra më e vjetër e përfitimit e njohur para 6000 vjetëve e cila mbështetet në metodën e fermentimit të sheqerit, nën veprimin e disa substancave që i prodhojnë disa mikroorganizma, që quhen enzime ose tharë. Alkooli përfitohet edhe me adiconimin e ujit në eten në prani acidit sulfurik.

Dëmet nga alkooli

Përveç duhanit një ves tjetër i dëmshëm është edhe alkooli. Edhe ky ves është shkaktar i një vargu sëmundjesh duke filluar që nga aparati tretës, mëlçia, pankreasi e deri në dëmtime të pariparueshme të sistemit nervor qendror. Në mëlçi alkooli i konsumuar shkakton dëmtime të qelizave hepatike, dëmtim që përparon në kohë dhe që varet nga doza e konsumuar dhe nga veçoritë fiziologjike të individit.

Është vërtetuar se sasia e rrezikshme është ajo prej 20-40 g alkool etilik, ndërsa përdorimi 100-150g alkool në ditë, çon brenda një

periudhe 10-vjeçare në cirrozë. Nga ana tjetër është vërtetuar edhe shkencërisht se për shkak të fiziologjisë, femrat dëmtohen shumë më shpejt se meshkujt për të njëjtën sasi alkooli të konsumuar. Njerëzit që pinë me vite nuk ndiejnë asgjë. Papritur një ditë gjenden para një fakti të hidhur, mëlçia e tyre ka marrë fund, është kthyer në një mëlçi cirrotike, ose kanë shqetësime të lehta që nuk ja vënë veshin, por bukur mirë ata bëjnë puthjen e parë me vdekjen.

10.4 Drogat dhe efektet e tyre

Cilat droga janë shqetësuese?

Për komunitetin drogat më shqetësuese janë drogat psikoaktive, sepse ato veprojnë mbi trurin dhe ndryshojnë mënyrën se si mendon, sillet dhe ndjehet individi. Ka tre lloje kryesore droge: depresantët, stimuluesit dhe haluçinogjenët.

- Depresantët.
- Alkooli, Kanabis.
- Benzodiazepina (Valiu, Serepax, Mogadon, Normison).
- Barbituratet.
- GHB (Gamahidrosibutrat).
- Opiumi (heroina, morfina, kodina, metadoni, petidina).
- Disa tretës dhe thithës

Drogat depresuese nuk shkaktojnë gjithnjë depresion tek përdoruesi. Në të kundërt, ato ndikojnë tek përqëndrimi dhe koordinimi dhe ngadalësojnë aftësinë për t'iu përgjigjur situatave të papritura. Kur merren në sasi të vogla, depresantët mund të shkaktojnë çlodhje. Në sasi të mëdha mund të shkaktojnë humbjen e vetëdijes, të vjella dhe vdekje.

Stimulantët

Stimulantët e lehtë

- Kafeina (në çaj, kafe dhe pijet me kola)
- Nikotina (duhani)
- Efedrina (përdoret në mjekimet për bronkitin, alergjinë e pranverës dhe astmën)

Stimulantët e fortë

- Amfitaminat (“speed”, “crystal meth”, “ice”)
- Kokaina
- Ekstazia

- Tabletat dobësuese (Duromine, Tenuate Dospan, Ponderaks)
- Khat

Drogat stimuluese shpejtojnë veprimtarinë e trurit. Si rrjedhim, personi që merr stimulantin ndjehet më i gjallë, i vëmendshëm dhe i sigurt tek vetja. Ato rrisin rrahjet e zemrës, temperaturën e trupit dhe tensionin e gjakut. Stimulantët pakësojnë oreksin, zmadhojnë pupilat e syrit, sjellin pagjumësi dhe e bëjnë përdoruesin që të flasë pa pushim apo të jetë pak nervoz. Marrja e sasive të mëdha të stimulantëve shkakton ankth, panik, kriza, dhimbje koke, dhimbje në stomak, agresivitet dhe paranojë. Stimulantët e fortë mund të maskojnë disa nga efektet e depresantëve, si për shembull, ato të alkoolit.

Haluçinogjenët

- ‘Datura’ (bimë)
- Ketamina
- LSD (acid dietilamid lisergi)
- Kërpudhat magjike
- Meskalina (kaktus pejoti)
- PCP
- Kanabisi
- Ekstazia

Drogat haluçinogjene shndërrojnë mënyrën se si personi sheh ose imagjinon rreth vetes. Personat që marrin haluçinogjenë mund të shohin apo të dëgjojnë gjëra që nuk ekzistojnë, ose mund të shohin gjëra të tjetërsuara.

Efekte të tjera të haluçinogjenëve janë zmadhimi i pupilave të syrit, ikja e oreksit, rritja e lëvizjeve, të qeshura të tepruara, eufori emocionale dhe psikologjike, rritje të të ndjerit mirë, shtrëngim të nofullave, djersitje, panik, paranojë, humbje të kontaktit me realitetin, sjellje të çuditshme dhe të paarsyeshme, dhimbje në stomak dhe përzierje.

Meqënëse efektet e haluçinogjenëve janë të ndryshme është e pamundur që të parashikohet se si ato mund të ndikojnë tek një njeri apo tek një tjetër, në një kohë të caktuar.

Pa asnjë arsye të caktuar, shumica e njerëzve i përdorin drogat për të ndryshuar mënyrën se si ndjehen, sepse duan që të ndjehen më mirë ose thjesht ndryshe.

Ata i përdorin drogat, sepse besojnë në dobishmërinë e tyre. Njerëzit i përdorin drogat për t`u çlodhur, për t`u argëtuar, për t`u bërë pjesë e shoqërisë, për shkak të kureshtjes, ose për t`i shpëtuar dhimbjes fizike dhe psikologjike. Të rinjtë i përdorin drogat për të njëjtat arsye që i përdorin edhe të rriturit.

Tema 11: Llojet e shërbimeve për individë të dhunuar dhe dhunues

11.1 Dhuna në familje

Organizata e Kombeve të Bashkuara e përkufizon dhunën në familje si një akt që rezulton, ose ka shumë mundësi të rezultojë në dëmtim fizik, seksual ose mendor duke përfshirë kërcënime ose akte të ngjashme, shtrëngimet ose heqjen arbitrare të lirisë.

Dhuna në familje është një nga format e krimeve më pak të raportuara dhe zakonisht konsiderohet si një çështje private, si rrjedhojë nuk dihen me saktësi përmasat dhe frekuenca e fenomenit. Megjithatë studimet e kryera tregojnë se dhuna në familje, sidomos ajo ndaj grave dhe vajzave, është rritur gjatë periudhës së tranzicionit.

Vështirësia e grumbullimit të informacionit mbi dhunën në familje vjen dhe si pasojë e gjendjes ekonomike të viktimave, të cilat në shumë prej rasteve janë të varfra (sidomos në vendin tonë) dhe janë individët të cilët kanë aksesin më të kufizuar ndaj informacionit për të drejtat e tyre, shërbimeve sociale, ndihmës juridike apo dhe vëmendjes së medias. Në Konferencën e Katërt Botërore të Pekinit e mbajtur në shtator 1995, dhuna në familje u përkufizua si “një problem mbarë botëror dhe që duhet trajtuar si i tillë.” Po në këtë konferencë është theksuar se ‘dhuna ndaj gruas përbën dhunim të të drejtave njerëzore, si dhe një pengesë në arritjen e barazisë, zhvillimit dhe paqes’.

Dhuna Ekonomike përfshin kontrollin e parave në mënyrë që të mos i lihet viktimës mundësia për të marrë vendime për çështje ekonomike; dhënia e një vlefte të vogël parash që nuk është e mjaftueshme për mbulimin e shpenzimeve ekonomike; refuzimi për të mbuluar shpenzimet e fëmijëve; forcimi për të vjedhur ose shitur gjërat e vlefshme; mohimi i mundësisë që pasuria të jetë edhe në emër të partneres/ bashkëshortes etj.

Dhuna në familje nuk ka të bëjë vetëm me dhunën ndaj njërit prej bashkëshortëve, e cila në më të shumtën e rasteve është e drejtuar ndaj gruas. Në konceptin e dhunës në familje sot përfshihen dhe nënkuptohen dhuna ndaj grave, dhuna e prindërve ndaj fëmijëve, dhuna midis fëmijëve, dhuna e fëmijëve, kryesisht e adoleshentëve ndaj prindërve, si dhe dhuna ndaj të moshuarve. Dhuna ndaj grave dhe dhuna ndaj fëmijëve ka tërhequr historikisht vëmendjen e studiuesve dhe të specialistëve të fushës.

Dhuna ndërmjet fëmijëve, dhuna e fëmijëve ndaj prindërve, si dhe dhuna ndaj të moshuarve kanë marrë më pak ose aspak vëmendje nga studiuesit dhe specialistët. Kjo nuk do të thotë se këto forma të dhunës në familje janë më pak shqetësuese për publikun e gjerë dhe se ky i fundit nuk ka interes të informohet për to. Tashmë është një realitet se dhuna në familje, ndonëse një problem i prezantuar vetëm në mesin e shekullit të kaluar (vitet 1960), ka kaluar nëpër një proces të gjatë përkufizimi, përcaktimi dhe identifikimi. Pavarësisht formave të ndryshme të shfaqjes së dhunës në familje, aktualisht vendin dhe vëmendjen kryesore e ka tërhequr dhuna ndaj gruas dhe dhuna ndaj fëmijëve në familje.

11.2 Dhuna ndaj gruas

Është keqtrajtimi i gruas nga partneri i saj ose pjesëtarë të tjerë të familjes. Gratë dhe vajzat rezultojnë të jenë viktimat më të shpeshta të dhunës në familje. Interesant është fakti se vajzat përjetojnë dhunë që në moshat më të hershme. Nuk është martesë që shoqërohet me ushtrimin e dhunës ndaj grave, pasi rastet e ushtrimit të dhunës në familje përfshijnë vajza që në moshën 11 vjeç. Rezulton se format e dhunshme të komunikimit në familje fatkeqësisht takohen që në moshë fare të reja dhe vajzat përjetojnë dhunë në familje jo vetëm gjatë jetës martesore, por edhe në familjen e origjinës.

Në shumë raste vajzat martohen për t'i shpëtuar dhunës në familjen e tyre të origjinës, martesë që rezulton të jetë po aq ose më shumë e dhunshme për to, se sa mjedisi nga kanë ardhur. Këtë fakt e provojnë dhe të dhënat që vijnë nga Ministria e Brendshme, të dhëna që vërtetojnë se të dhunuarat që denoncojnë dhunën janë nga 11 deri në 57 vjeç. Pra, një jetë e tërë nën dhunë. Dy janë grupmoshat që përjetojnë më shumë dhunë, gjithnjë sipas të dhënave nga kjo ministri, mosha 18-23 vjeç dhe 37-45 vjeç. Nga pikëpamja psikologjike ushtrimi i dhunës ndaj vajzave dhe grave të kësaj moshe ka një shpjegim. Në rastin e parë kemi të bëjmë me një moshë që ose duhet të krijojë familje (gjithnjë sipas mentalitetit mbizotërues patriarkal) ose sapo e ka krijuar atë. Në të dy këto momente vajza është ose nën presionin e familjes për t'u martuar me dikë që i servir familja dhe jo atë që ajo mund të dashurojë, ose nën presionin e bashkëshortit të ri për të mësuar sjellje dhe qëndrime bindëse ndaj tij.

Në rastin e grupmoshës së dytë (37- 45 vjeç), ushtrimi i dhunës është i lidhur me krizën e mesit të jetës, përballimin me detyra tepër të komplikuar në familje, si përballja me fëmijët adoleshentë, vështirësitë për të përballuar nevojat në rritje të fëmijëve, vështirësia për të orientuar fëmijët në jetë apo vështirësi të tjera që karakterizojnë këtë stad të familjes pas 20 vitesh jetese bashkëshortore.

Faktorët që kontribuojnë në rëndimin e kësaj situatë janë, përkufizimi i rolit të gruas/bashkëshortes në shoqëri: mjedisi ynë social-kulturor mbart vlera e botëkuptime patriarkale të trashëguara, si i tillë rëndon shumë pozicionin e grave, historikisht të rritura nën një traditë diskriminuese gjinore. Pritshmëritë e paarsyeshme rreth rolit të gruas, mund të çojnë në nervozizma dhe humbje kontrolli. Gjithashtu vlerat kulturore që i tolerojnë sjelljet e dhunshme ndaj gruas e lehtësojnë ushtrimin e dhunës.

Papunësia apo stresi në punë: gjendja e vështirë që shkakton papunësia, ashtu si dhe pakënaqësia ndaj punës ose pagës, mund të ndikojë në gjendjen emocionale të burrit, e cila mund të shprehet me sjellje të dhunshme ndaj gruas.

11.3 Dhuna ndaj fëmijëve

Dhuna ndaj fëmijëve përfshin keqtrajtimin ose neglizhimin e fëmijëve nga prindërit, kujdestarët, ose pjesëtarë të tjerë të familjes, që ndikohet nga faktorë si:

- Papjekuria prindërore: prindër të papjekur dhe të pasigurtë, të mbingarkuar me problemet e përditshme, mund të nervozohen shumë lehtë dhe si pasojë të ushtrojnë dhunë mbi fëmijët e tyre. Pritshmëritë jo të arsyeshme kundrejt fëmijës: në qoftë se një prind nuk e kupton kapacitetin dhe kufizimet e fëmijës se tij, atëherë prindi mund të mendojë që fëmija po sillet në mënyrë të gabuar qëllimisht.
- Mungesë njohurish rreth 'prindërimit': të rriturit që nuk i kuptojnë nevojat e fëmijëve mund të ndjehen fajtorë dhe të pazotë. Këto ndjenja mund të bëjnë që prindërit të shfryhen tek fëmijët duke ushtruar lloje të ndryshme dhune. Gjithashtu ushtrimi i dhunës brenda ambientit familjar konceptohet nga shumë prindër si një mënyrë disiplinimi.
- Vështirësitë ekonomike: disa pjesëtarë të familjes mund të fajësojnë fëmijët për problemet financiare, ose të nxjerrin irritimet e tyre personale mbi ta. Dhuna ndaj fëmijëve është veçanërisht e rrezikshme sepse fëmijët janë shpesh të pazotë të largohen apo të denoncojnë problemin. Pasojat psikologjike të dhunës përfshijnë nivelin e përgjithshëm emocional të fëmijës, mundësinë e zhvillimit të tij, dhe janë kultivuese të sjelljeve të dhunshmen të ardhmen. o të turpëruar. Këto ndjenja mund të çojnë në sjellje të dhunshme ndaj bashkëshortes.

Dhuna ndaj të moshuarve përfshin keqtrajtimin e prindërve apo pjesëtarëve të tjerë të moshuar të familjes nga një pjesëtar më i ri. Kjo lloj dhune përfshin neglizhimin, izolimin, dhunën verbale, mjekim të tepruar, dhunën seksuale, si dhe më e përhapura, keqpërdorimin e pasurisë së të moshuarit. Faktorë kontribues mund të jenë:

- Lodhja dhe stresi: ndërhyrja e të moshuarit në punët e familjes, sëmundjet e zgjatura, presioni financiar dhe faktorë të tjerë, mund të bëjnë që familjarët të ndjehen të mërzitur dhe të lodhur, ndjenja që bëhen shkas për ushtrim dhune ndaj të moshuarve.
- Komoditeti i dëshiruar: dhunuesit mund t'i japin të moshuarit qetësues, ta mbyllin atë në shtëpi ose ta lënë në mëshirë të fatit, në mënyrë që të jenë të lirë për të bërë ç'të duan. Motive ekonomike: dhuna apo kanosjet përdoren në disa raste për t'i detyruar personat e moshuar të heqin dorë nga pensioni i tyre, për të ndryshuar testamentet etj.

Në vendin tonë ka pasur rritje në abuzimin e të moshuarve gjatë 20 viteve të fundit. Të moshuarit mund të ngurrojnë të denoncojnë dhunën e ushtruar ndaj tyre, sepse janë të varur nga personi që i abuzon, ndjehen të turpëruar që kanë rritur fëmijë të dhunshëm, apo kanë frikë se mos dhunuesit i detyrojnë të jetojnë në azil. Një kompleks faktorësh kulturorë, socialë, ekonomikë dhe personalë bëjnë që familja shqiptare të jetë e rrezikuar nga dhuna. Shumë njerëz mund të nxjerrin në pah ndjenjat e tyre agresive, në vend që t'i shprehin ato në mënyra jo të dhunshme. Përveç atyre që përmendëm më lart, disa faktorë të tjerë mund të jenë:

- Shkaqe individuale - Që kanë të bëjnë me karakteristika dhe probleme të personalitetit si: varësia emocionale; papjekuria; kontrolli i dobët i vetes; ndjenja e inferioritetit; xhelozia; impotencia seksuale; konkurrenca intelektuale, profesionale dhe arsimore; mungesa e apatisë; vështirësi në mbajtjen e përgjegjësisë për veten etj. Gjithashtu, për disa njerëz, dhuna kthehet

në një mënyrë për të fituar fuqi dhe kontroll mbi anëtarët e tjerë të familjes. Për ta kjo mënyrë funksionon, prandaj dhe vazhdojnë të sillen në mënyrë të dhunshme.

- Stresi - Shqetësimet në punë, paaftësia profesionale, problemet ekonomike, marrëdhëniet problematike, shtatëzania e padëshiruar, mund të bëjnë që një person të ndjehet i tejngarkuar nga ana emocionale dhe kështu mund të shpërthejë në sjellje të dhunshme. Abuzimi i alkolit dhe drogës gjithashtu ndihmon në përkeqësimin e situatës. Gjithashtu mund të përmendim të tjerë faktorë stresantë që ndikojnë në shtimin e dhunës në familje si: numrin e madh të fëmijëve; bashkëjetesën në familje me disa kurora; ndërhyrjet në jetën e çiftit; prindërimi i vetëm; kufizimet në mundësitë për një jetë normale; sëmundje të zgjata apo kronike; vdekja e ndonjë personi të afërt, e kaluara e familjes.

Studimet kanë treguar se shumë njerëz mësojnë të sillen në mënyrë të dhunshme me pjesëtarët e familjes, gjatë rritjes së tyre. Për shembull, fëmijët e abuzuar kur rriten, mund të manifestojnë dhunë ndaj familjes së tyre. Në shoqërinë shqiptare, e kaluara e dhunshme e familjeve të prejardhjes është një nga faktorët kryesorë që ndikon në lindjen dhe shtimin e sjelljeve të dhunshme brenda familjeve të reja.

Tema 12: Llojet e shërbimeve për individë me aftësi të kufizuara dhe institucionet përkatëse

12.1 Përkufizimi dhe klasifikimi i Personave me Aftësi të Kufizuara sipas OBSH-së dhe ICF-së

Afërsisht 10 % e popullsisë së botës vuajnë nga ndonjë lloj paaftësie, ndërsa 25 % janë të lidhur direkt me një problem paaftësie në familjen e tyre. Një në dhjetë evropianë kanë ndonjë dëmtim fizik, ndijor ose mendor. Shëndeti është një aspekt shumë i rëndësishëm i jetës njerëzore, madje në mënyrë disi filozofike shpeshherë njerëzit i referohen konceptit të shëndetit si një qëllim në vetvete të “ekzistencës”. Organizata Botërore e Shëndetësisë e ka përkufizuar shëndetin si: **“Mirëqenie e plotë fizike, mendore dhe sociale dhe jo thjesht mungesë e sëmundjes apo e pafuqisë fizike të organizimit”**. *Andrija Stampar, Presidenti i Parë i Asamblesë së Përgjithshme të Organizatës Botërore të Shëndetësisë 1946.*

Një revolucion i vërtetë në përkufizimin dhe perceptimin e shëndetit dhe aftësisë së kufizuar u bë në 2001 me lancimin nga OBSH të ICF. ICF e përkufizon aftësinë e kufizuar si një term ombrellë për dëmtime, kufizimet e aktivitetit dhe kufizimet e pjesëmarrjes. Dëmtimi është një problem i funksionimit të trupit apo strukturës (funksionet fiziologjike, psikologjike apo pjesët anatomike të trupit). Kufizimi i aktivitetit është një vështirësi që haset nga një

individ në kryerjen e një detyre apo veprimi. Kufizimet e pjesëmarrjes, nënkuptojnë vështirësitë që një individ mund të ndeshë gjatë përfshirjes në situata të jetesës së përditshme.

Aftësia e kufizuar është një fenomen kompleks ndërveprimi mes individëve me një gjendje shëndetësore (paralizë cerebrale p.sh. Sindromi Down dhe Depresioni) dhe faktorëve personal dhe mjedisor (p. sh. qëndrimet negative, transporti i paarritshëm dhe ndërtesat publike dhe mbështetja e kufizuar sociale).

Aftësia e kufizuar është jashtëzakonisht e larmishme, prandaj ajo nuk është vetëm një problem shëndetësor. Njerëzit me aftësi të kufizuar kanë të njëjtat nevoja shëndetësore si dhe personat jo me aftësi të kufizuara, kanë nevojë për imunizim, depistim shëndetësor, si për shkak të varfërisë, për shkak të përjashtimit social gjithashtu edhe për shkak se ata mund të jenë më të prekshëm nga sëmundjet sekondare të tilla si: plagë apo infeksione të traktit urinar. Aftësitë e kufizuara më të zakonshme janë të lidhur me sëmundje kronike si: sëmundjet kardio-vaskulare, sëmundjet kronike të rrugëve respiratore, kanceri dhe diabeti mellitus, lëndime të tilla si ato për shkak të trafikut rrugor, rrëzimet, minat tokësore dhe dhuna, sëmundjet mendore, kequshqyerja, HIV/AIDS dhe sëmundjeve të tjera infektive.

12.2 Historiku i lindjes dhe klasifikimi i personave me aftësi të kufizuara

Niveli i zhvillimit dhe kulturës së një shteti apo të një shoqërie matet ndër të tjera edhe nga treguesit dhe mënyra sesi shteti apo shoqëria trajton personat me aftësi të kufizuara.

Në vende të ndryshme trajtimi i personave me aftësi të kufizuara është i ndryshëm ose ka qenë i ndryshëm nëse i referohemi historikut të zhvillimit të këtij procesi. Mënyrat e trajtimit të këtyre individëve kanë ndryshuar nga një periudhë në tjetrën, kanë ardhur duke u zhvilluar e perfeksionuar. Historiku i aftësisë së kufizuar daton që nga periudha e antikitetit, ku aftësia e kufizuar trajtohej si një sëmundje. Në shekullin e XIX-të, aftësia e kufizuar filloi të trajtohej si një problem social. Trajtimi i aftësisë së kufizuar ka kaluar përmes disa fazave nëse i referohemi periudhës së antikitetit deri në shekullin e XIX-të:

Stadi teologjik (stadi fetar)

Në këtë periudhë aftësia e kufizuar konsiderohej si një dënim dhe mallkim nga Zoti dhe shoqëria i përçmonte, i denigronte individët me aftësi të kufizuar, madje dhe i dënonte ato përmes formave të ndryshme të dënimit. Në disa vende këta persona mbaheshin të mbyllur në bodrume të errëta, të izoluara, lidheshin me zinxhirë e nuk lejoheshin të dilnin jashtë. Në vende të tjera individët me aftësi të kufizuar konsideroheshin si njerëz të pushtuar nga djalli dhe ekzekutoheshin. Hipokrati ishte i pari që filloi të interesohej për prejardhjen e aftësisë së kufizuar dhe e shpjegoi ekzistencën e saj përmes shkaqeve natyrore.

Në fillimet e Mesjetës, trajtimi i këtyre individëve fillimisht udhëhiqej nga mëshira dhe keqardhja. Kisha pati një rol të rëndësishëm në shfaqjen e këtij lloj qëndrimi. Në një periudhë më vonë, kur në Evropën Perëndimore pati shumë luftëra, epidemi dhe uri, personat me aftësi të kufizuar filluan të konsideroheshin dhe të trajtoheshin si njerëz të padobishëm, pa asnjë vlerë apo rëndësi dhe si një barrë për shoqërinë.

Stadi metafizik (arsyeja)

Në shekullin e XVI-të, në Evropë fryn një erë e re në drejtim të trajtimit dhe vlerësimit të personave me aftësi të kufizuara. Arsyeja filloi të udhëhiqte procesin e trajtimit dhe vlerësimit të tyre. Në këtë periudhë njerëzit me aftësi të kufizuar filluan të trajtohen si njerëz të sëmurë dhe aftësia e kufizuar filloi të trajtohej si sëmundje, duke bërë që dhe trajtimi e vlerësimi i tyre të ishte me njerëzor ose i bazuar në ndjenjat humane.

Stadi pozitivist (shkencor)

Wills në vitin 1672 studion dhe analizon problemet e aftësisë së kufizuar duke bërë diagnostikime, emërtime dhe klasifikime të ndryshme për personat me aftësi të kufizuar. Kjo shënoi një kthesë të rëndësishme për kohën. Megjithatë nga njëra anë këta persona diagnostikoheshin dhe nga ana tjetër përjashtoheshin si anëtarë të shoqërisë apo komunitetit. Ata u ndanë në grupe të mëdha dhe trajtoheshin thjesht për nevojat jetike të tyre, ato utilitare, duke qenë kështu të përjashtuar nga jeta sociale dhe nga gjiri i shoqërisë.

Stadi i institucionalizimit

Midis viteve 1950-1960 filluan të ngriheshin institucionet, të cilat merrnin në ngarkim fëmijët me aftësi të kufizuar dhe përgjigjeshin për trajtimin e tyre. Këto institucione u ngritën larg qyteteve në zona të largëta.

Stadi i integritit

Në 16 Dhjetor 1976 Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara shpall vitin 1981 si vitin ndërkombëtar të Personave me Aftësi të Kufizuar (PAK) duke shpallur se ky vit do t'i dedikohej integritit të plotë të tyre në shoqëri.

12.3 Kuadri Ligjor

Në vendin tonë personat me aftësi të kufizuar janë identifikuar me terma të ndryshëm si : invalidë, të paaftë, handikap, para-tetraplegjikë, persona me prapambetje mendore, të verbër etj. Në përputhje me terminologjinë e Kombeve të Bashkuara dhe konceptet e Mundësive të Barabarta të Personave me Aftësi të Kufizuar dhe në përputhje me kategorizimin ndërkombëtar të OBSH-së termi “person me handikap” është zëvendësuar me termin “person me aftësi të kufizuar”.

Sipas *Strategjisë Kombëtare të Personave me Aftësi të Kufizuar 2005*, tani e në vazhdim “Personat me Aftësi të Kufizuar” janë ata persona të cilët funksionet fizike, kapaciteti mendor ose gjendja

psikologjike kanë prirje të shmangen për më shumë së gjashtë muaj nga gjendja tipike për moshën përkatëse, gjë që sjell për pasojë kufizime të pjesëmarrjes së tyre në jetën shoqërore.

Person me aftësi të kufizuara (PAK) është individ, të cilit i është kufizuar aftësia, si pasojë e dëmtimit fizik, shqisor, të intelektit, psiko/motor, të lindura apo të fituara gjatë jetës nga aksidente, sëmundje të përkohshme apo të përhershme, të cilët nuk vijnë nga shkaqe që lidhen me punësimin.

Duke ju referuar strategjisë, të dhënat dhe njohuritë statistikore për pozitën e personave me aftësi të kufizuara janë të pakta. Aktualisht ato reduktohen në numrin e personave me aftësi të kufizuara, llojet kryesore të aftësive të kufizuara, të cilat vlerësohen dhe përcaktohen nga komisione të veçanta specialistësh, pagesat në para që jepen nga buxheti i shtetit, si dhe disa shërbime mbështetëse që ofrohen në qendra rezidenciale dhe në komunitet. Aktualisht nuk ka të dhëna mbi strukturën gjinore të personave me aftësi të kufizuara, për aftësitë e kufizuara pas moshës së pensionit, të dhëna lidhur me situatën e punësimit të personave me aftësi të kufizuara. Niveli i punësimit të personave me aftësi të kufizuara është tepër i ulët.

Sigurimi i mundësive për punësim dhe zhvillim ekonomik për personat me aftësi të kufizuara.

- Të sigurohet mundësi arsimimi dhe trajnimi.
- Të inkurajohen personat me aftësi të kufizuara për të parë mundësinë e trajnimit dhe të punësimit të tyre, si dhe të marrin pjesë në zhvillimin e mundësive mbështetëse për të arritur këto qëllime.
- Të edukohen punëdhënësit për mundësitë e personave me aftësi të kufizuara për të punuar.
- Të sigurohet informacion për mundësitë e karrierës.
- Të sigurohet që personat me aftësi të kufizuara të gëzojnë të njëjtat kushte punësimi.
- Të sigurohen shërbimet e komunikimit, burimet dhe mundësi të përshtatshme për vendin e punës.
- Të rishikohen dispozitat e mbështetjes financiare në mënyrë që të sigurohet një standard i pranueshëm jetese.

Hapat e nevojshëm për t'u ndërmarrë:

- Ndërtimi i strukturave që t'u mundësojnë personave me aftësi të kufizuara pjesëmarrjen në të gjithë sektorët e jetës sociale dhe kulturore.
- Eliminimi i barrierave informative, të komunikimit dhe të transportit.
- Zbatimi i politikave lidhur me aftësinë e kufizuara.

Fushat e nderhyrjes:

- Aksesibiliteti.
- Shërbimet.
- Punësimi, Edukimi, dhe Arsimimi profesional.
- Rritja e kapaciteteve.
- Kuadri ligjor dhe kërkimi në këtë fushë.

Të tjera

- rrugë të aksesueshme për të hyrë në godina;
- parkim të aksesueshëm;
- akses në hapësirat e përbashkëta;
- liria për të lëvizuar;
- akses në hapësirat për takime, edukim dhe konferenca;
- dyer automatike;
- plan emergjence i aksesueshëm.

Tema 13: Llojet e materialeve dhe pajisjeve që përdoren në ofrimin e shërbimeve social-shëndetësore

13.1 Dokumenta që përdoren për afrimin e shërbimeve social-shëndetësore

1. Regjistër themeltar;
2. Regjistër vizite për fëmijë;
3. Regjistër vizite për të rritur;
4. Regjistri i urgjencave;
5. Regjistri i vizitave në banesë;
6. Recetat me rimbursim të plotë, të pjesshëm, pa rimbursim;
7. Libreza e shëndetit; ose karta e shëndetit;
8. Formularët e vizitave dhe procedurave mjekësore;
9. Formularët e referimit tek mjeku specialist;
10. Regjistri i sëmundjeve kronike;
11. Kartelat tip për gruan shtatzanë;
12. Regjistri themeltar i gruas shtatzane;
13. Regjistër vaksinimi të gruas shtatzanë;
14. Rregjistri i vizitave obstetrikale;
15. Rregjistri i vizitave gjinekologjike;
16. Regjistër i planifikimit familjar;
17. Regjistër i analizave të urinës;
18. Regjistër i analizave të gjakut;

19. Regjistër i kryerjes së manipulimeve;
20. Regjistër i vizitave të Mjekut Specialist;
21. Fletë analize urine dhe gjaku;
22. Kartelë të fëmijëve 0-6 vjeç;
23. Regjistri themeltar i konsultorit të fëmijëve;
24. Regjistër i vizitës së Mjekut të Konsultorit të fëmijës;
25. Regjistri themeltar i vaksinimit;
26. Regjistër i statistikave të konsultorit të fëmijëve;
27. Regjistër themeltar i vaksinimit;
28. Regjistër i aplikimit të vaksinave;
29. Regjistër i vizitës me infermjere;
30. Regjistër i anomalive kongenitale;
31. Regjistër i konsultorit për rastet e ardhjeve dhe largimeve të fëmijëve 0-14 vjeç;
32. Lista e Barnave të rimbursuara.

13.2. Dokumenta të prodhuara nga MSH

1. Kartela e triazhimit të urgjencave;
2. Kartela klinike tip për ndjekjen e fëmijës;
3. Modularët për paaftësi të përkohshme dhe pas lindje;
4. Skedat e vdekjes;
5. Kartela personale e vaksinimit për fëmijët 0-14 vjeç;
6. Vërtetim për vaksinimin e fëmijëve;
7. Protokollet e unifikuara për planifikimin familjar;
8. Fisha tip e planifikimit familjar;
9. Materiale edukuese/promocionale (postera, fletushka)12;
10. Rregjistër për ndjekjen e të sëmurëve të moshuar në shtëpi sidomos për kujdespaliativ/terminal;
11. Formularë të ndjekjes së të sëmurëve të moshuar në shtëpi sidomos për kujdespaliativ/terminal;
12. Formularë të ekzaminimeve periodike depistuese;
13. Udherrefyesi per kontrollin shendetesor baze ne popullaten 40-65 vjeç;

13.3 Mjetet e nevojshme për që përdoren në ofrimin e shërbimeve social-shëndetësore

1. Kuti me kuba me ngjyra të ndryshme.
2. Rrake, top i vogël i kuq varur në një fije.
3. Libër me figura të thjeshta, ose fleta me disa figura me ngjyra që kanë psh një lule, një vajzë, një makinë, një mace, etj.
4. Lapsa të trashë dhe të hollë, letër të bardhë për vizatime.
5. Kukull.
6. Krehër lodër.
7. Lugë e pjatë e vogël.

8. Filxhan/tas.
9. Formuese e thjeshtë me dy ose tre forma.
10. Fleta e formave dhe vijave.

13.4 Standardi minimal i infrastrukturës fizike

Ndërtesat dhe mjediset duhet të jenë në gjendje të mira dhe të ndërtuara me materiale dhe në mënyrë të tillë që të sigurojnë një nivel të mjaftueshëm të higjienës. Standardi minimal i infrastrukturës fizike përfshin:

1. Ujë të ngrohtë dhe të ftohtë;
2. Energji elektrike;
3. Sistem ngrohje;
4. Telefon/celularë;
5. Kompjuter;
6. Printer;
7. Konsultor të gruas;
8. Konsultor të fëmijës;
9. Dhomë pritjeje për pacientët;
10. Dhomë diagnostikimi dhe konsultimi për të rriturit;
11. Dhomë diagnostikimi dhe konsultimi për fëmijët;
12. Shenjë që tregon vendosjen e QSh;
13. Shenjë që tregon orarin e punës në QSh.

13.5 Lista standarde e pajisjeve mjekësore

1. Seti i mikrokirurgjisë;
2. Nebulizator;
3. Ambu;
4. Dritë e fortë në gjendje të mirë pune/portabël;
5. Spekulum nasal;
6. Otoskop;
7. Oftalmoskop;
8. Glukometër;
9. Matës i volumit maksimal (peak floë meter);
10. Stilolaps me dritë;
11. Çekiç për reflekset;
12. Peshore për të rritur;
13. Peshore për fëmijë;
14. Peshore për foshnjat dhe fëmijët e vegjël deri 2 vjeç;
15. Peshore për fëmijët e rritur (mbi dy vjeç);
16. Matës gjatësie dërrasa e gjatësisë për foshnjat dhe fëmijët e vegjël (infantometer);

17. Stadiometër për fëmijët e rritur;
18. Poster me kurbat e rritjes;
19. Sfigmomanometër për fëmijë;
20. Stetoskop për fëmijë;
21. Sfigmomanometër për të rritur;
22. Stetoskop për të rritur;
23. Stetoskop obstetrikal;
24. Shina për frakturat;
25. Pajisje për sterilizim/protokoll antiseptik;
26. Frigorifer;
27. Frigorifer vaksinash/portabël;
28. Termometër;
29. Ulës gjuhe;
30. Diapazon;
31. Tabela për testimin e shikimit;
32. Shiringë veshi;
33. Gërshërë;
34. Çekiç perkusioni/neurologjik;
35. Matës kohe/mekanik;
36. Pelvimetër;
37. Tavolinë ekzaminimi gjinekologjik;
38. Instrumente gjinekologjike;
39. Spekulum masa e vogël;
40. Spekulum masa e mesme;
41. Spekulum masa e madhe;
42. Materialet e pap smear: slide, furçe, spatula, fiksuese;
43. Bombola me oksigjen;
44. Inhalator për salbutamol me maskën dhe dozuesin përkatës.

Tema 14: Konfliktet. Burimi dhe adresimi i tyre

14.1 Konfliktet, burimi dhe adresimi i tyre

Konflikti i interesit është situata kur individi ka, është duke, do të, duket sikur përfiton në interesat e veta private nga një vendimmarrje /angazhim e/i padrejtë publike.

Konflikt faktik i interesit

Gjendja në të cilën interesat privatë të zyrtarit ndikojnë, kanë ndikuar ose mund të kenë ndikuar në kryerjen në mënyrë të padrejtë të detyrave dhe përgjegjësi të tij zyrtare.

Konflikt i mundshëm i interesit

Gjendja në të cilën interesat privatë të zyrtarit mund të shkaktojnë, në të ardhmen, shfaqjen e konfliktit faktik ose në dukje të interesit, nëse zyrtari do të përfshihej në detyra apo përgjegjësi të caktuara.

Konflikt në dukje i interesit

Gjendja, në të cilën interesat privatë të zyrtarit duken, në pamje ose në formë, sikur kanë ndikuar, ndikojnë ose mund të ndikojnë në kryerjen në mënyrë të padrejtë të detyrave apo përgjegjësi të tij zyrtare, por, në fakt, ndikimi nuk ka ndodhur, nuk ndodh ose nuk ka mundësi të ndodhë.

Llojet, elementet e konfliktit social

Konflikt shoqëror

Është një problem tepër kompleks në të cilin ndërhyjnë grupe shoqërore, institucione ose qeveria, me këndvështrime të ndryshme, gjë që gjeneron një situatë mosmarrëveshjeje që mund të përfundojë me akte të dhunshme.

Një konflikt shoqëror formohet sipas natyrës së tij. Problemet mund të qëndrojnë në ekonomi, kulturë, familje, politikë dhe forcat e armatosura. Veprimet e shumë ndërmarrjeve mund të gjenerojnë konflikte shoqërore. Duke pasur objektiva dhe duke ndërmarrë veprime specifike, shfaqen grupe që nuk pajtohen.

Konfliktet e krijuara nga ndërmarrjet zakonisht lidhen me dëmtimin e mjedisit, menaxhimin e dobët të sektorëve publik, pagat dhe të drejtat e punës.

Korrupsioni është problemi i dytë më i madh në konfliktin shoqëror. Pasiguria, varfëria, papunësia, varësia nga droga, prostitucioni, mungesa e arsimit dhe shtatzënia e hershme janë shtuar në listë. Çdo situatë e konfliktit shoqëror duhet të kanalizohet me maturi, për të shmangur arritjen e dhunës.

14.2 Konfliktet më të zakonshme shoqërore

I uritur

Uria është një nga konfliktet kryesore sociale në botë. Shumica e njerëzve të kequshqyer janë nga Afrika, gra dhe fëmijë.

6,923 milion njerëz vuajnë nga mungesa e ushqimit, megjithëse Bashkimi Evropian dhe Shtetet e Bashkuara dërgojnë ushqim rregullisht në vendet.

Shumë vende gjenerojnë sasi të mëdha parash dhe pasurie. Sidoqoftë, shumë njerëz jetojnë në varfëri ekstreme.

Mungesa e potencialit prodhues

Shkaqet kryesore janë mungesa e potencialit prodhues, pasi nuk është e mundur të jetosh vetëm me burime natyrore. Kjo prek kryesisht popullatat e mëdha.

Këto paraqesin probleme të thatësirës, përmytjeve, shfrytëzimit joefektiv të burimeve, probleme të vonesës në teknologji dhe të tjera.

Luftërat

Luftërat janë pjesë e konflikteve shoqërore. Vendet në zhvillim vuajnë nga probleme serioze të korrupsionit. Kjo rezulton në luftëra civile, luftra fetare etj. Disa fuqi botërore ndërhyjnë për të parandaluar luftërat. Në të njëjtën kohë, ata kontribuojnë me furnizime mjekësore dhe ushqim në mënyrë që të ndihmojnë popujt e prekur. Sot ka ende luftra të mbështetura nga Shtetet e Bashkuara, Kina, Rusia dhe vendet e tjera.

Varfëria

Varfëria është një nga problemet më komplekse në shumë vende të botës së tretë. Këto rajone karakterizohen nga rritja e shpejtë e popullsisë, një përqindje e lartë e analfabetizmit, mungesa e infrastrukturës arsimore, produktiviteti i ulët i punës dhe pak burime. Përveç kësaj, ato kanë pak zhvillim industrial. Kjo çon në eksporte të ulta dhe borxhe të jashtme.

Korrupsioni

Korrupsioni është një fenomen politik që gjeneron shqetësime në popullatë, veçanërisht kur ka periudha krize. Aksesit në fuqi politike gjeneron liri që pa përgjegjësi mund të çojë në vendimmarrje për përfitimet e tyre, në vend të së mirës së përbashkët.

Dallimet shoqërore midis burrave dhe grave

Një nga konfliktet shoqërore që ka ndodhur më shumë në dekadën e fundit është për shkak të dallimeve shoqërore midis burrave dhe grave; paga, puna në shtëpi, mundësi pune, siguri, makizëm, dhunë gjinore.

14.3 Elementet e konfliktit shoqëror

Aktorët e konfliktit

Një nga elementët kryesorë janë aktorët që janë drejtpërdrejt në konflikt për idealet e tyre. Nga një problem që gjenerohet nga ndryshimet, secila palë vepron bazuar në interesat ose bindjet e tyre, pavarësisht nga pasojat.

Dialogu

Zgjidhjet mund të gjenden përmes dialogut midis palëve, por të dy grupet duhet të bien dakord të marrin pjesë për të zgjidhur mosmarrëveshjet e tyre.

Ndërmjetës

Një ndërmjetës ose ndihmës, i cili mund të jetë vetë shteti, mund të arrihet një negociatë e drejtpërdrejtë. Proceset që ka shumë të ngjarë të jenë të suksesshme janë ato që janë legjitime, bashkëpunuese dhe efektive. Llojet e proceseve i ndajmë si mëposhtë:

Funksionale

Brenda llojeve të konflikteve shoqërore, janë konfliktet funksionale. Këto janë ato që ndodhin me intensitetin më të madh. Sidoqoftë, ajo ruan dhe përmirëson situatën e problemit midis të dy palëve. Me fjalë të tjera, është një konflikt që përfundon duke qenë i dobishëm. Konfliktet funksionale bëjnë pjesë në grupin e konflikteve që favorizojnë zgjidhjen e problemeve të tjera.

Përveç kësaj, ato ndihmojnë në zbrazjen e tensioneve, promovojnë analizën që çon në ndryshim dhe zgjidhjet e mundshme, është e adaptueshme, ndihmon në vendimmarrje dhe, nga ana tjetër, inkurajon punën në ekip.

Jofunksionale

Nga ana tjetër, konfliktet jofunksionale janë ato që kufizojnë dhe parandalojnë një harmoni në zhvillimin e një kompanie, grupi ose sektori të shtetit.

Disa luftëra janë për shumë besime, vlera, burime të pakta, nevoja, cilësi më të mirë të jetës. Njëra palë dëshiron të zhdukë tjetrën për të arritur interesat e saj, duke prekur strukturën e shoqërisë.

Ky lloj konflikti krijon dhunë, duke ndikuar në ekuilibrin emocional dhe fizik të atyre që janë përfshirë. Kreativiteti, produktiviteti dhe aktivitetet personale gjithashtu ulen.

Tema 15: Vlerësimi dhe vetëvlerësimi

15.1 Vlerësimi

Vlerësimi përkufizohet si diagnostifikim i përshtatshmërisë së individit për një zgjedhje të caktuar të profesionit dhe të punës, pra zgjedhja e drejtimit të zhvillimit të karrierës nëpërmjet shkollës dhe profesionit. Ai është një hap i rëndësishëm në zgjedhjen e dëshiruar të profesionit. Vlerësimi i orientimit drejt shkollës dhe profesionit bëhet në dy mënyra: vlerësimi nga ekspertët dhe vetëvlerësimi.

Vlerësimi nga ekspertët kryhet nga trajnerë të zhvillimit të karrierës, pedagogë, psikologë etj. Ata përdorin teste psikologjike, mjete të ngjashme vlerësimi për shkallën e inteligjencës në përpunimin e një materiali shkencor, të vëmendjes dhe të mënyrës së marrjes së informacionit. Një vlerësim i tillë shoqërohet me diploma apo certifikime të ndryshme. Mënyrat e vlerësimit janë të shumë anshme dhe të vazhdueshme. Kultivimi i shprehive të qëndrimit kritik për përmbajtjen dhe vlerësimin në shkollë ose pune, e bën të lehtë dhe vlerësimin e vetë individit.

Të gjithë duket se tashmë e dinë se vetëvlerësimi pozitiv është kritik për shëndetin e mirë mendor, lumturinë dhe gëzimin e jetës. Psikologët kanë folur për të për vite me radhë. Edhe para se të ekzistonte fusha e psikologjisë, mendimtarët e mëdhenj të botës i janë referuar nevojës për të

dashur veten. Shekuj më parë, Buda tha: “Ti vetë, aq sa të gjithë në tërë universin, meriton dashurinë dhe afeksionin tënd”. Kohët e fundit, Mark Twain komentoi “Një njeri nuk mund të jetë i kënaqur pa miratimin e tij”. Meqënëse vetëvlerësimi është kaq i rëndësishëm, të mësosh se çfarë është me të vërtetë dhe si ta përmirësosh atë, mund të të ndihmojë të jetosh një jetë më të mirë.

15.2 Vetëvlerësimi

Vetëvlerësimi përfshin shumë aspekte të ndryshme se si e shihni se kush jeni ju si person. Një përkufizim i plotë i vetëvlerësimit duhet të përfshijë të gjitha aspektet e mëposhtme të vetë-imazhit:

- Sa është niveli i besimit që keni tek vetja?
- Sa i fajësoni të tjerët?
- Si ndiheni për gabimet tuaja dhe për gabimet e të tjerëve?
- Sa mirë e njihni forcën tuaj dhe pranoni limitet tuaja?
- Nëse jeni optimist apo pesimist?
- Sa kujdeseni për veten, emocionalisht dhe fizikisht?
- Sa i pavarur jeni?
- Nëse mund të thoni JO , kur duhet dhe kur doni?
- Sa komfort jeni me emocionet tuaja?
- Sa e respektoni veten tuaj?
- A keni ju vetëvlerësim ?

Vetëvlerësimi është një koncept neutral. Gjithkush ka vetëvlerësim. Pyetja është: a keni vetëvlerësim të lartë apo vetëvlerësim të ulët? Kur vetëvlerësimi juaj është i ulët, ju mendoni se jeni i padenjë dhe i pakuptueshëm. Vetëvlerësimi pozitiv do të thotë të duash veten për atë që je. Ju e tregoni se e vlerësoni veten edhe me veprimet tuaja. Si të vlerësoni vetëvlerësimin tuaj?

Ju mund të pyesni në këtë pikë se si mund të përcaktoni nëse keni vetëvlerësim të lartë apo vetëbesim të ulët. Biseda me një këshillues ose psikolog është mënyra më e mirë për të marrë një vlerësim të plotë të nivelit tuaj të vetëvlerësimit. Megjithatë, ekziston një test që mund ta plotësoni edhe vetë për t’ju ndihmuar të shihni se ku jeni në spektrin e vetëvlerësimit. Quhet shkalla e vetëvlerësimit të Rosenberg (*Rosenberg Self-Esteem Scale*).

Ky është një test me 10 pyetje që mat vetëvlerësimin tuaj duke vlerësuar përgjigjet tuaja në pyetjet që lidhen me vetë vlerësimin e ulët dhe të lartë. Ndërsa plotësoni testin Rosenberg, tregoni se sa fuqimisht jeni dakord ose nuk pajtoheni aspak me secilën prej 10 deklaratave. Pasi t’i përgjigjeni pyetjeve, përdorni sistemin shoqëruar të vlerësimit për të vlerësuar testin dhe për të përcaktuar se sa i lartë është vetëvlerësimi juaj. Përgjigja që rezulton do të shkojë nga 0-30 pikë, me 13-25 që janë brenda intervalit normal. A është egoiste të mendosh Shumë Mirë për veten tënde?

Shpesh, kur njerëzit e konsiderojnë të mendojnë mirë për veten, ata shqetësohen se do të bëhen të vetëpërbushur dhe të vetëpërfshirë dhe se do të kujdesen më pak për njerëzit e tjerë. Asgjë nuk

mund të jetë më larg nga e vërteta. Ju nuk mund t'ju jepni të tjerëve më të mirën tuaj nëse nuk e dini se jeni një person i vlefshëm i aftë për të bërë gjëra pozitive. Nëse nuk keni mjaftueshëm vetëvlerësim të lartë për t'ju kujdesur për nevojat dhe dëshirat tuaja, ju e vendosni këtë barrë tek të tjerët.

Prandaj, ju jeni duke i bërë botës një shërbim të madh duke e dashur veten. Nuk është egoizëm. Në fakt është një nga mënyrat më pozitive që mund të ndikosh botën. Megjithatë, personat me nivele të ekzagjeruara të vetëvlerësimit konsiderohen si narcistë. Ata e vendosin veten në një plan aq të lartë sa ata kujdesen pak për ata përreth tyre. Qëllimi i tyre është që të bëjnë vetveten të duken më mirë se të tjerët dhe të marrin atë që duan, edhe kur lëndon dikë tjetër.

A do të thotë kjo që ju nuk duhet të synoni të keni një nivel më të lartë të vetëvlerësimit?

Sigurisht që jo, veçanërisht nëse mendoni keq për veten tuaj tani. Çelësi për të patur një nivel të shëndoshë të vetëvlerësimit është të hedhësh pikëpamjen tënde pozitive për veten në një realitet objektiv me një qëndrim optimizmi. *“If you have trouble doing that, a counselor can put you on the right path”*. Nëse keni probleme duke bërë këtë, një psikolog këshillues mund t'ju vendosë në rrugën e drejtë. Avantazhet e të pasurit një vetëvlerësim të shëndetshëm, nëse është e mundur të kesh vetëvlerësim më të lartë, a ia vlen përpjekja juaj? Pa dyshim, që përgjigjja është po. Ngritja e nivelit tuaj të vetëvlerësimit vjen me shumë përfitime.

- Ju jeni më të pajisur për të plotësuar nevojat tuaja.
- Ju jeni në gjendje të punoni drejt qëllimeve tuaja më me këmbëngulje dhe më efektive.
- Ju gëzoni marrëdhënie më të pasura dhe më të kënaqshme.
- Ju e përjetoni jetën më plotësisht.
- Ju e pranoni të kaluarën tuaj dhe shikoni përpara për të ardhmen tuaj.
- Ju ndiheni më shumë në paqe me veten dhe të tjerët.
- Ju do të shqetësoheni më pak për atë që të tjerët mendojnë për ju.
- A mund të përmirësoni mënyrën se si mendoni për veten?

Përmirësimi i vetëvlerësimit nuk është një detyrë e lehtë. Hapi i parë është të jeni në gjendje të përcaktoni vetëvlerësimin në një mënyrë që është kuptimplote për ju. Nga atje, ajo merr një angazhim të fortë për procesin e të mësuarit për të qenë të kënaqur me atë i cili je. Çdokush me vetëvlerësim të ulët mund ta përmirësojë atë.

Marrja e ndihmës për vetëvlerësimin e ulët.

Kur nuk ndiheni se jeni një person i vlefshëm, mund të jetë e vështirë t'ju jepni vetes afirmime se jeni një i tillë. Fjalët pozitive që thoni për veten mund të duken si gënjeshtër. Shumë njerëz heqin dorë menjëherë nga pohimet sepse nuk kanë mbështetje të jashtme për to. Biseda me një psikolog mund t'ju japë mbështetjen që ju duhet të bëni përpara në fushën e re të dashurisë dhe pranimit të vetes për veten. Psikologu këshillues ose terapeuti i licencuar ka të ngjarë të fillojë duke ju dhënë teste si shkalla e Rosenberg, si dhe duke folur me ju në një nivel më personal për të vlerësuar

bindjet tuaja më të thella për veten tuaj. Ata mund t'ju ndihmojnë të shihni se kur dhe ku i keni marrë mesazhet negative nga të tjerët në të kaluarën.

Tema 16: Motivimi dhe vetëmotivimi

16.1 Kuptimi i motivimit

Motivimi është veprimi dhe efekti i motivimit. Është motivi ose arsyeja që shkakton kryerjen ose mosveprimin e një veprimi. Është një përbërës psikologjik që drejton, mirëmban dhe përcakton sjelljen e një personi. *Motivi* ('Lëvizja') dhe prapashtesa -tion ('veprim', 'efekt').

Llojet e motivimit

Ndonjëherë lloje të ndryshme të motivimit vendosen në varësi të burimit ose origjinës së stimulit. Në motivimi i arritjeve, në të cilin mekanizmi që promovon veprimin është arritja e një objekti të caktuar.

- motivimi i përkatësisë përfshin kërkimin e sigurisë dhe përkatësinë në një grup;
- motivimi i konkurrencës.

Jo vetëm që pretendon të arrijë një objektiv të caktuar, por gjithashtu kërkon ta arrijë atë në mënyrën më të mirë të mundshme.

Në psikologji, dy lloje të motivimit zakonisht dallohen në varësi të vendit nga vjen stimulit:

- motivimi i brendshëm;
- motivim i jashtëm.

Motivimi i brendshëm

- Në motivimin e brendshëm, personi fillon ose kryen një aktivitet për shkak të stimujve të brendshëm, për kënaqësinë e bërjes së tij. Kënaqësia për të bërë diçka ose për ta marrë atë nuk përcaktohet nga faktorë të jashtëm. Prandaj, lidhet me vetë-kënaqësinë personale dhe vetëvlerësimin. Për shembull, ka njerëz që bëjnë ushtrime fizike sepse u pëlqen të jenë aktivë.

Motivimi i jashtëm

- Në motivimin e jashtëm, stimuli ose nxitja që e shtyn një person të kryejë një aktivitet vjen nga jashtë, është një nxitje e jashtme dhe nuk vjen nga vetë detyra. Funksionon si një përforcim. Për shembull, kur një person kryen ushtrime fizike jo për faktin thjesht të kënaqjes për ta bërë atë, por për arsye shoqërore ose të tjera.

Motivimi personal

- Në Psikologji, ekzistojnë teori të ndryshme që përcaktojnë dhe klasifikojnë elementet që e shtyjnë një person të bëjë diçka ose të ndalojë së bërë atë. Në shumë raste, motivimi i një personi përcaktohet nga nevojat, siç përcaktohet në të ashtuquajturën “piramida e Maslow”. Po kështu, motivimi ndikohet fuqimisht nga kënaqësia e kryerjes së një detyre ose arritja e një objekti të caktuar, por edhe nga stimujt që mund të sjellë kryerja ose moskryerja e një sjelljeje të caktuar.

Motivimi i punës

- Motivimi i punës është ai që lidhet me fushën e punës. Disa shembuj mund të jenë shpërblimi financiar, ditët e pushimeve, statusi shoqëror dhe kryerja aktuale e detyrës. Është e rëndësishme në këtë rast që personi të gjejë faktorë të brendshëm në zhvillimin e detyrave të një pune.

Motivimi sportiv

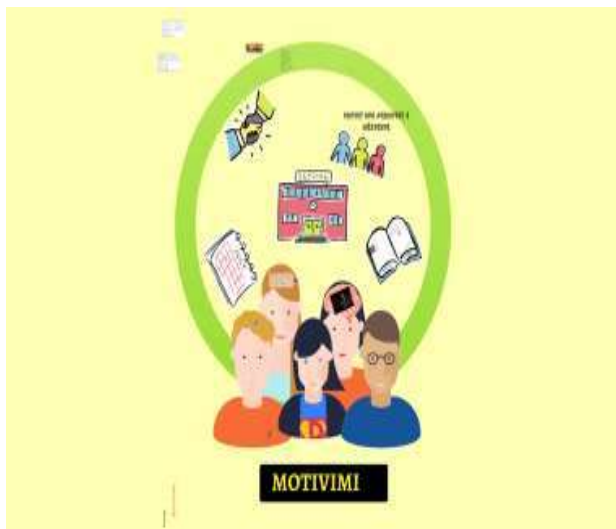
- Në botën e sporteve, veçanërisht në një nivel të lartë, motivimi është thelbësor, pasi që në shumë raste trupi duhet të shtyjë veten në kufij të stërmadh përpjekjesh për të arritur qëllime të caktuara. Vetëpërmirësimi, konkurrenca dhe shpërblimi që mund të merret nga arritja e një qëllimi lëvizin atletët në shumë raste. Në shumë raste, motivimi i brendshëm kushtëzohet nga logjika e sportit dhe vetë konkurrencës së lartë, dhe atletët gjithashtu duhet të punojnë në përbërësin mendor. Për shembull, në ngjarjet afatgjata të çiklizmit ku kërkohet përpjekje e madhe, atletët që kënaqen me biçikletën dhe ngjitjen në mal mund të humbin atë lloj motivimi kur niveli i kërkesës është më i lartë.

Motivimi mendohet se është forca që nis dhe vazhdon të drejtohet drejt një qëllimi. Ajo ndryshon në intensitet dhe qëndrueshmëri. Konceptet motivacionale mundësojnë kuptimin e gjithë larmisë së sjelljeve të një individi apo të sjelljeve midis individëve.

Psikologët e kanë studiuar motivacionin nga këndvështrime të ndryshme si: nga ana e impulseve të brëndshme, e shtysave të jashtme, e nivelit të nxitshmërisë dhe e trashigimisë. Vëmendje e madhe i është kushtuar motiveve të urisë, seksit, kureshtjes dhe suksesit.

Karakteristika të tyre janë:

Ajo nis dhe drejton sjelljen si dhe faktorët që përcaktojnë intensitetin dhe qëndrueshmërinë e asaj sjelljeje. Këto veprime nisëse, *iniciuese*, mund të komandohen dhe të urdhërohen nga brenda individit ose nga mjedisi i jashtëm. P.sh. ne jemi të uritur për shkak të nivelit të ulët të sheqerit në gjak (brenda individit) ose ngaqë porsa kemi parë një ëmbëlsirë të mrekullueshme (jashtë individit). Motivacioni e bën sjelljen tonë të jetë *e drejtuar*.

Motivacioni përcakton intensitetin dhe qëndrueshmërinë e sjelljes sonë. "*Intensiteti*" ka të bëjë me faktin sesa e fortë është sjellja. Shkalla e motivacionit që ne kemi do të ndikojë mbi "qëndrueshmërinë". Disa herë ne, do të këmbëngulim për një kohë të gjatë për arritjen e qëllimit, ndërsa herë të tjera do të heqim dorë (nuk do të jemi të qëndrueshëm) pas një përpjekjeje të shkurtër.

Psikologët shpesh e masin motivacionin duke vëzhguar se c'bëjnë individët (veprimet nisëse, iniciuese); sesi i kryejnë ata zgjedhjet (drejtimi); duke vëzhguar forcën e sjelljeve të tyre (intensiteti) dhe kohëzgjatjen e sjelljes (këmbënguljen, qëndrueshmërinë). Motivacioni nuk vëzhgohet dot drejtëpërdrejt, por mund të identifikohet pasi vëzhgohet sjellja e subjekteve.

Disa herë mund të manipulojmë me nivelin e motivacionit. Kështu veprojnë kur u ndalojnë përkohësisht ushqimi kafshëve për t'iu rritur atyre motivacionin për të kërkuar ushqimin. Prindërit mund t'i motivojnë fëmijët duke manipuluar me nivelin e shpërblimit (dhurata apo para të dhëna për sjellje të caktuara).

16.2 Vetëmotivimi, si të kontrollojmë sjelljet dhe veprimet

Nëse duam të bëhemi dikush në jetë, motivimi i vetes apo vetmotivimi është çështja më esenciale. Në këtë vështrim, çdo individ duhet të dijë si të motivojë veten, të ketë zotësinë për të mbajtur një gjendje shpirtërore të lartë dhe situatat mund të jenë dekurajuese dhe jo mbështetëse.

Motivimi i vetes, duhet kuptuar edhe si aftësi e individit për të bindur e qartësuar veten, për të kontrolluar e vlerësuar sjelljet dhe veprimet.

Kështu, tek çdo individ, krahas rritjes, zhvillimit dhe maturimit të tij, vjen një moment që ai bëhet më komandues dhe më vetdrejtues i veprimeve dhe sjelljeve të veta, fillon të ndjejë e kuptojë se ai vetë duhet të drejtojë jetën e tij dhe jo më të tjerët.

Veç kësaj, ka rëndësi të kuptohet se cilësitë e veçanta të procesit vetmotivues, shprehin imazhin e vetes, aftësinë për të kontrolluar mekanizmin individual vetvlerësues e rivlerësues, i cili merr për bazë kontekstet e veprimit, përvojën apo eksperiencat individuale e të tjera.

Gjithashtu, është me shumë interes të dihet se nxënësi nuk duhet të jetë i varur vetëm nga zbatimi i stimujve që vijnë nga mjedisi i jashtëm, por ai duhet që të gjej dhe të zbatojë vet stimuj të ndryshëm në mënyrë që atë ta motivojnë për punë dhe rezultate të mira në nxënie. Nxënësi mundet që t'i caktojë vetvetes stimuj të ndryshëm ngjashëm sikur dikush tjetër që i cakton atij, p.sh. kur ai i cakton vetes mundësinë për të luajtur futboll apo për të dalë shëtitje me shokë, nëse do t'i përmbush detyrat e punës së planifikuar.

Njeriu mund t'i shfrytëzojë edhe sjelljet e mira apo të këqija të dikujt tjetër si stimuj. Disa njerëz i motivon edhe sjellja e mirë e shokut apo e mësimitdhënësit apo e kolegut të tyre dhe ata përpiqen pastaj t'i mësojnë, përvetësojnë dhe t'i zbatojnë ato sjellje në jetën e tyre të përditshme. Por shpesh ndodhë që njerëzit të motivohen edhe të mësojnë edhe nga sjelljet e këqija të individëve tjerë.

Sjellja e keqe e dikujt, mund t'i shkaktojë neveri apo shqetësim dikujt tjetër dhe ky pastaj do të shërbej si mësim që ai të mos sillet kurrë më ashtu. Kjo është e ngjashme me rastin kur dikush e lexon një roman apo e shikon një film, dhe në të dy rastet hasen të dy llojet e karaktereve të njerëzve, ata pozitiv dhe negativ.

Në këtë rast njeriu do të përpiqet të përvetësojë sa të jetë e mundur prej karaktereve pozitive nga të dy rastet dhe në të njëjtën kohë do të përpiqet që të refuzojë të gjitha ndjenjat dhe sjelljet që identifikohen me karakterin apo personazhin negativ. Këtu qëndron edhe rëndësia e porosisë së autorëve me veprat e tyre në ndërtimin e personalitetit të njeriut në një shoqëri të caktuar. Pra, është shumë me rëndësi ngritja e vetëdijes për vetëpërzgjedhje dhe vetëkontroll të situatave dhe për menaxhimin e vlerave tona shpirtërore. Nuk duhet të shndërrohemi vetëm në parazit të veprimeve dhe ndikimeve të jashtme në edukimin tonë, por rolin kryesor në procesin e ndërtimit shpirtëror dhe mendor duhet ta marrin vet dhe ta ndërtojnë individualitetin të mirëfilltë në mbështetje të energjive dhe të vlerave pozitive individuale dhe të shoqërisë në përgjithësi duke e afirmuar gjithmonë të vërtetën, të mirën dhe të bukurën.